

סוציולוגיה

מידעון האגודה הסוציולוגית הישראלית

אוקטובר 2005

גליון מס' 33

סוציולוגיה, אתיקה, פוליטיקה: מחשבות לקראת הכנס ה-37 של האגודה הסוציולוגית הישראלית ד"ר אורלי בנימין

תומאס שף כתב כבר כמה שנים על רגש הבושה. הוא מסביר את עוצמתה של הבושה כאמצעי של פיקוח חברתי, את חלקה בביסוס עוצמה פוליטית של הסדרים חברתיים ובמיוחד את השתקתה: את אי האפשרות לדבר על בושה. כשקוראים את עבודתו, ניתן לחשוב במבט ראשון שהמדובר בבושתו של האדם המדוכא: הבושה שמרגיש הילד העני, שאינו יכול להזמין חברים הביתה; הבושה שמרגישה הילדה השמנה, שילדים צוחקים עליה; או הבושה שמרגיש חייל בחופשה, שהגיע עד שערו של מועדון והכניסה נחסמה בפניו. אבל הבושה היא רגש מעניין לא רק מנקודת מבטם של החווים דיכוי או החרדים מפני עינה המפקחת של קהילתם, אלא גם מנקודת מבטו של מי שבחיי היומיום שלו לוקח חלק, מבלי משים, במנגנוני דיכוי: מי בישראל מתבייש באופן האלים בו רודפת משטרת ההגירה זרים או מי שנדמים לה כזרים? מי בישראל מתבייש בכיעור ובהזנחה של שכונות מגורים, בדרך כלל אלו ששימשו ומשמשות לדיר ציבורי? מי בישראל מתבייש במערכת המשפט הכפולה שפורשת חסות על פוגעות שיטתית כלפי עובדים וכלפי נתמכי קצבאות? וכמובן ברקע ניצבת השאלה, מי מתבייש במחסומים? נודה על האמת, רובנו לא מחוברים לבושה בהקשרים אלו. אין דיסוננס. עבור חלקנו, הסברו של באומן מסביר את העדר הבושה בהעדר נראותם של תוצרי פעולתנו היומיומית, התעסוקתית, הפוליטית, האזרחית. רבים אחרים מוגנים מפני הבושה על-ידי טיעוני ה"אין ברירה", והמיעוט הנותר כבר ראה כל כך הרבה עוולות שתחושת השייכות הקלושה שעוד נותרה, לא מספיק חזקה בכדי להתבייש. ניכר אם כן, שרגש הבושה הוא בן לוויה של תפיסה ערכית. בתוך תפיסה ערכית מסוימת, פגיעה באחר מעוררת בושה ובתוך תפיסה אחרת, אותה פגיעה עצמה לא נתפסת כפגיעה אלא כפרקטיקה רצויה כלפי אחר שעצם קיומו, נוכחותו, התלות שלו, יש בה מספיק שליליות בכדי שהפגיעה בו לא תראה

תוכן העיניינים

- סוציולוגיה, אתיקה, פוליטיקה:
מחשבות לקראת הכנס ה-37 של האגודה הסוציולוגית הישראלית
- 1.....
- 5..... מה יש לחקור?
- 8..... (גיליונות):
מבט על כתב העת "סוציולוגיה ישראלית"
- 11..... דברי פרידה מיו"ר האגודה פרופ' ויקטור עזריה.....
- על הומו פרנקפורט בקיבוץ שניר:
על רעיונות של צדק ובניית מוסדות
משני צדדיו של רחוב גרמני
- 13.....
- 15..... סוציולוגיה בעיתונות
- 16..... ספרי סוציולוגיה חדשים
- 18..... קולות קוראים למאמרים
- 19..... סקציה חדשה באגודה הסוציולוגית
- 19..... מענקים ופרסים לסוציולוגים
- 19..... דוקטורים חדשים לסוציולוגיה
- קול קורא להצגת עבודות
בכנס האגודה הסוציולוגית 2006
- 20.....

האגודה הסוציולוגית הישראלית

כתובת:
החוג למדעי ההתנהגות
המסלול האקדמי המכללה למנהל
שד' יצחק רבין 7, ת.ד. 25073 ראשון לציון 75190
טל- 03-9634492 ; פקס- 03-9634173

דואר אלקטרוני iss@st.colman.ac.il
אתר www.iss.org.il

עורך: גד יאיר, האוניברסיטה העברית בירושלים
עורכת משנה: יאנה זאיקה

צורות דיכוי מעמדיות שהפכו את ההישגים החקיקתיים והתרבותיים שהיטיבו עם קבוצות מדוכאות אלו, ללא רלוונטים עבור רוב הנמנים עליהן. אם כך, התגבשות המושג אמוציולוגיה בדיון התרבותי ברגשות העלתה שתי תובנות: האחת, ראיית ההתנהגות הרגשית כמעוצבת בהקשרים ערכיים-היסטוריים משתנים והאחרת, הבנת תהליכי שינוי חברתי כתהליכי התעמתות בין אמוציולוגיות מתחרות: מצד אחד, זו הנתמכת מוסדית ונהנית מהגמוניה תרבותית ומצד שני, אמוציולוגיות אלטרנטיביות המכרסמות בבסיסי הלגיטימציה של זו ההגמונית. צמד תובנות זה אמנם מבהיר את מרכזיות הדיון במערכות ערכיות ובעמדת הכח הפוליטית שלהן לחשיפת הדינמיקה בין שימור ושינוי בחיים החברתיים, אבל ראיית היחסים בין ההגמוניה והאלטרנטיבות שלה אינה מאפשרת מבט מורכב מספיק לאור הטענה של שוואלב (Schwalbe) ושותפיו ביחס להבנייה החברתית של האחרות. לפי טענה זו, שהיא סוג של סיכום של טענות שהועמדו על-ידי חוקרים שונים שעסקו באי-שוויון ובפרגמנטציה של שווקי עבודה פנימיים, מסתבר כי האמוציולוגיה ההגמונית איננה מיקשה אחת. היא מהווה למעשה מבנה חצוי המתחזק הנחות אתיות/אסתטיות מובחנות כלפי ה"אנחנו" וכלפי ה"אחרים". קריטריונים מובחנים של הערכה מאפשרים לאמוציולוגיה ההגמונית לתייג את ה"אחרים" כנחותים מוסרית לעומת ה"אנחנו" המוסריים. נחיתות מוסרית זו נקשרת גם לנחיתות של יכולות ויחד הן מגלמות מבנה הצדקה לפרקטיקות אתיות מובחנות ולצידן ניהול רגשי ההולם אותן ומאפשר להן לנקות את ה"אנחנו" מאשמה, בושה או מבוכה. בהקשר זה טוענת מישל למונט כי קריטריונים מובחנים של הערכה לובשים קווים גזעיים/לאומיים/תרבותיים. היא מראה כיצד פועלים אפרו-אמריקאים מעריכים לבנים כנחותים מוסרית וכיצד פועלים אמריקאים מעריכים תחרותיות והישגיות לעומת חבריהם הצרפתים המעריכים דוקא עוצמה פוליטית והתארגנות. בתוך התפיסות ההגמוניות אם כן, מתקיימים זה לצד זה מבני הצדקה מובחנים שהם בו זמנית גם תמונת המראה של הגבולות המובנים חברתית בין ה"אנחנו" וה"אחרים". איתגור ההגמוניה לפיכך מורכב יותר והוא יכול להתקיים בעיקר תוך ערעור מכניזמים המבנים אחרות. כיוון שפרוייקט זה מורכב כל כך, קל להיוותר אדישים כלפי סבלו של האחר והמדיה, כפי שמראה בולטנסקי, עוד מעצימה אפשרות זו. ככל שהסבל המוצג גדול יותר, מודגשת יותר האחרות בתאורו ומופרכת יותר האפשרות כי הנאנסת מאפגניסטן, האסיר בדרום אמריקה, עבד "מטעי השקולד" בן ה-8, הילדות הנמכרות לזנות בתאילנד או מזרח אירופה, יעוררו בנו את התחושה כי סבלם הוא סבלנו או סבל ילדינו. נוסף למרק גם קמפוז תחרותיות, מאבק הישרדותי בתוך שוק העבודה, תרבות צרכנית שבתוכה לעולם אין לנו די ויצא לנו תבשיל מעיק משהו של שקידה אינדיבידואליסטית אשה על עניינה ואיש על טרדותיו. אבל למועקה יש גם פנים תיאורטיות/ביקורתיות:

כלל או לחלופין תראה מוצדקת באופן כזה שהבושה בה אינה רלוונטית. את התפיסה הערכית הזו, שנקשרת לציווי להתחבר לבושה או לאפשרות להתנתק מבושה, מכנים בני הזוג סטרן, היסטוריונים חברתיים העוסקים ברגשות בחברה האמריקאית, אמוציולוגיה. המושג צומח מתוך התפיסה כי הרגשות שלנו מעוצבים חברתית-תרבותית-היסטורית, ובכל רגע נתון, התרבות מעמידה בפנינו מכלול של הנחיות רגש אידאליות, מולן אנחנו בודקים את השייכות שלנו. מכלול זה של ציפיות נורמטיביות, האמוציולוגיה, הוא המסמן לנו כי הגיעה העת לחוש בושה כשאלו שהם חלק מאיתנו חצו את הגבולות המוסריים שלנו ובכך פגעו באפשרות שלנו לשמר את מקומו החברתי בתוך מערכות יחסים או בתוך קהילות חברתיות בהן רצינו לקחת חלק. האמוציולוגיה יכולה לחבר אותנו באותה מידה לכעס, לזעם ולביטויי רגש גלויים כלפי מי שאנחנו תופסים כמפרים את הגבולות המוסריים שלנו, אבל לפי בני הזוג סטרן, התרבות הדומיננטית העכשווית לא תקבל מאיתנו גילויי זעם מבלי לגבות עליהם מחיר של נישול ברור מנכסים חברתיים. ביטוי זעם באופן גלוי יאפשר להגחך אותנו ולהצמיד לנו תווית המערערת על שפיותנו ומוסריותנו, באופן מיידי יחסית.

מושג האמוציולוגיה אם כך, הוא בן דוד קרוב של הרעיון כי תפיסת עולם ערכית מסויימת הנקשרת לקריטריונים אתיים ואסתטיים נהנית מעמדת כח תרבותית הגמונית ומגדירה את המובן מאליו, ההכרחי והבלתי נמנע בהתנהלות החברתית. בני הזוג סטרן הלכו עם המושג אמוציולוגיה אל עולם העבודה ואל עולם המשפחה ותיעדו בהקשר האמריקאי את האמוציולוגיה ההגמונית השוללת ביטויי כעס גלויים. בהתאמה מסויימת, וכמו ביחס לכל דיון במערכת ערכית הגמונית, קל להעלות את השאלה, ומה ביחס לאמוציולוגיות אלטרנטיביות? האם יש לנו counter-hegemony בתחום הרגש? האם יש לנו counter-discourses שיישבו לנו את האפשרות להתבייש או יחזקו בנו את האפשרות לבטא זעם כלפי המביישים אותנו? מסתבר אם כן, שהדיון בחיבורים שבין רגשות, ערכים ומוסר הוא למעשה דיון ביחסי כח בין מערכי הנחיה הגמוניים לבין אלו המתגרים אותם. הסוציולוג האוסטרלי, בוב קונל, טוען באופטימיות שהאלטרנטיבה תמיד קיימת. אמנם היא לא נהנית מעוצמת חיבוקה של המדינה והכוחות המוסדיים התומכים בה, אך היא מתקיימת באמצעות שוחריה הפוליטיים, האורבים לסדקים בלגיטימציה של התפיסה ההגמונית וכשהם מאתרים אחד, מיידי קופצים עליו להרחיבו. וגם ראקציה היא חלק מהדיון ההיסטורי הזה שכן ההגמוניה אינה יושבת בחיבוק ידיים אלא מפעילה עוצמת איתנים כנגד האלטרנטיבות המאיימות על כוחה. כך למשל, בזמן שנראה היה שמדינות ברחבי העולם נכנעות ומאמצות תפיסות אלטרנטיביות כך שפגיעה בנשים, לא לבנים, הומוסקסואלים ולסביות, החלה להחשב לא מוסרית, באופן סמוי חיזקו מנגנוני הממשל במדינות רבות

והניהול הראציונלי. האוניברסיטאות עצמן, כאתר ציבורי אשר בעבר איפשר התעסקות אינטלקטואלית ותיאורטית, חופשית יחסית מלחצי השוק, עומדות היום מול לחצי ההתכללות וממסחרות בהדרגה את שירותיהן ובסיסי הידע שלהן. הסוציולוגים לפיכך, אלו המבינים את עומק ההרס המגולם בתהליכי מיסחור אלו, הם החייבים להשמיע את קולם. בוראווי אינו מנסה לטעון כי החברה עומדת בנפרד ממנגנוני השוק, מהמדינה וממאבקי העוצמה בין אליטות. הוא טוען כי ה"חברתי" חייב להיות נפרד מהם וכי תפקידם של הסוציולוגים הוא הגנה על ה"חברתי". במונחי סקירתה של אדריאנה קמפ את ספרו של זיגמונד באומן, אין המדובר ב"חברתי" במונח ההשתייכות הקהילתית עצמה אלא ב"חברותי", במה שהוא מטבעו לוקח על עצמו מחויבות כלפי הזולת ונכונות לפעול למענו ולהזדהות עם סבלו. בכדי לקדם את ה"חברותי" קורא בוראווי לסוציולוגיה ציבורית, כזו הלוקחת על עצמה מעורבות בקהילות, בחינוך ובמשא ומתן מול מעצבי המדיניות הציבורית. כל אלו למען המטרה המשותפת והיא: השבת האיזון לחיים החברתיים. השבת האיזון למדיניות הכלכלית-חברתית על כל היבטיה. השבת האיזון תוך יצירת מנגנונים ארוכי טווח של ביקורתיות ומעורבות, אשר יגנו על רמה סבירה של איזון לאורך זמן.

היבט נוסף, המהווה חלק מהמפגש המחודש בין הסוציולוגיה למוסר, מבהיר בצורה יותר מפורטת מהי המעורבות הנדרשת; מהי משמעותה של השמעת קול. היבט זה הוא ההתלכדות בין המחקר הסוציולוגי לבין מחקר הפעולה. מפרספקטיבה זו של מחקר פעולה סוציולוגי, סוציולוגים נושאים באחריות למצבה המוסרי של החברה והקהילה לא רק משום שהם יצרני שיחים המשתתפים דרך קבע במאבקי הכח בין שיחים הגמוניים מוסדיים לבין האלטרנטיבות הקוראות עליהם תיגר. לפי אלו המחזיקים בגישת האקדמיה האקטיביסטית, אחריותם של הסוציולוגים באה לידי ביטוי גם בזריעת, המרצת, עידוד ויצירת מאבקים פוליטיים וחבירה לקבוצות המארגנות ומובילות אותם. רגע לפני פרישת עיקרי הטיעון המרכזי הזה, הן במוסריותם של סוציולוגים, כדאי להיזכר באבות הסוציולוגיה ובקריטריונים שהם העמידו לפעולה מוסרית סוציולוגית ולו רק בכדי לענות על השאלה הכללית, לטובת איזה סוג של עניינים נדרש הסוציולוג להתגייס. קתלין ברנט, סוציולוגית אקטיביסטית אמריקאית, מזהה את קומט עם תפיסת מהותה של הפעולה לשיפור החברה כפעולה לצמצום החלוקה הלא-שוויונית של רכוש, עוצמה, תרבות ואושר. לא כל פעולה חברתית, למשל להגנת הבעלות על אדמה, היא פעולה לשיפור החברה. רק פעולה שיש בה קידום של קריטריונים שוויוניים יותר, שיש בה אינטרס כללי של חלוקה מחדש, של איפשוור הכלה של אלו שהודרו, יש בה את מימד השיפור החברתי ולפיכך הסוציולוגים מחוייבים כלפיה. באוסטרליה, מתרבות לאחרונה ההתארגנויות הדורשות עצמאות ואוטונומיה מהמדינה. הנמנים עליהן מרבים להתעמק בספרי

החשש מפני האפשרות שמאמצי התרגום של קריטריון מוסרי, למשל כזה הממוקד בזכויות אדם ובזכויות חברתיות, לכלל מדיניות ציבורית ירכו בהדרה ובכוחנות, משתק. והתנאי לפיו התנגדות חייבת להיות פועל יוצא של התארגנות "שטח" מעכב. לפיכך, נותרת הזירה פנויה וכוחות נאו-ליברלים או דתיים או אסקפיסטים עושים בה כאהבת נפשם בהיותם משוחררים מחששות ומעכבות. סאייר (Sayer), התר אחרי נתיב לכלכלה מוסרית, מתווכח על קריטריונים משתקים ומעכבים אלו עם חסידי הכלכלה הפוליטית וטוען כי על אלו המחוייבים חברתית לעומת אלו המחוייבים ליעילות כלכלית, מוטלת חובת המעורבות וקידום קריטריוני הערכה אלטרנטיבים אשר יחזירו לכלכלה פנים אנושיות יותר וממסחרות פחות. Sayer במיוחד מודאג מהתקפלות המאבק על דה-קומודיפיקציה. את היתור מול כוחם של היעילות והניהול המוצלח הוא רואה כמתבטא הן בהפקרת זכויותיהם וכבודם של הפעילים בשוק העבודה והן בשתיקה נוכח הצטמצמות ההגנה על חירותם של אלו שאינם פעילים בשוק העבודה. הוא קורא לדיון ששייב מחדש את האפשרות להאדיר פעולה כלכלית שהיא נורמטיבית, מוסרית וממוקדת בבטחון חברתי ויגנה פעולה כלכלית או פוליטית המכוונת לרווחים ספקולטיביים ומוניטריים. וגם אם התפתחות הקולות המוסריים בכלכלה עוד מתעכבת, בסוציולוגיה נראה כי בשנים האחרונות הופיע גל של עיסוק בסוגיית השמעת הקול הנורמטיבי, המאדיר את מה שהוא מכנה רווחה והגנה חברתית ומגנה את מה שפוגע בשרותים ותקציבים. אמנם, האגודה האמריקאית העוסקת בבעיות חברתיות (the society for the study of social problems), איננה חדשה, והיא כבר מממשת את חזונו של מילס (C.W. Mills) ביחס לדמיון הסוציולוגי ואתגר התרגום של מצוקות חברתיות לבעיות פוליטיות ולסוגיות של מדיניות ציבורית מאז 1951. יחד עם זאת, במשך השנים התמעטה בה נוכחותם של סוציולוגים, וחוקרים בתחום העבודה הסוציאלית הפכו להיות בעלי הקול הדומיננטי בה, הכללה שנוטה להיות נכונה באופן רחב יותר בשדה המחקר של עוני. אבל ההתעוררות העכשווית בסוציולוגיה האמריקאית לובשת אופי מעט אחר אותו מכנה בוראווי (Burawoy) סוציולוגיה ציבורית.

לפי גישתו של בוראווי, בתקופה של טיראניזם של השוק ובהינתן עריצותם וצרות אופקיהם של מעצבי המדיניות הכלכלית-חברתית המתנערות, הסוציולוגיה חייבת לקיים את פניה הציבוריות ככוח משמעותי, אינטלקטואלי, דיסציפלינרי ופוליטי, המכוון להגנת האנושיות. הבנת העומק שיש לסוציולוגים ביחס לתהליכים הדכאניים העמוקים המתרחשים בחברה, המפרקים אותה, ומותירים אותה ללא מכניזמים של קיום סולידריות בסיסית והתייחסות בסיסית לסבל הזולת, מחייבת אותם להעמיד את קולה של החברה ובמיוחד את קולותיהם של אלו המאכלסים את הרבדים הנמוכים בה, מול קולות הכלכלה, היעילות

הפניות:

- באומן, זיגמונט (1996). מודרניות ושואה: על הרציונליות האינסטרומנטליות של מנגנון ההשמדה, *תיאוריה וביקורת*, 9: 125-146.
- קמפ, אדריאנה (1996). סוציולוגיה של המוסר או סוציולוגיה מוסרית? על מודרניות ושואה, *תיאוריה וביקורת*, 9: 121-124.
- Burnett, Cathleen (2003). "Passion through the Profession: Being Both Activist and Academic", *Social Justice*, 30 (4): 135-151.
- Boltanski, Luc (1999). *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*, UK: The Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Burawoy, Michael (2004). Public Sociologies: Contradictions, Dilemmas, and Possibilities, *Social Forces*, 82 (4): 1603-1618
- Lamont, Michele (2002). *The Dignity of Working Men: Morality and the Boundaries of Race, Class, and Immigration*, Boston: Harvard University Press.
- Mills, C. Wright (1959). *The Sociological Imagination*, New York, NY: Oxford University Press.
- Sayer, Andrew (2004). *Moral Economy*, Lancaster University, <http://www.lancs.ac.uk/fss/sociology/papers/sayer-moral-economy.pdf>
- Scheff J. Thomas (2003). *Shame in Self and Society*, *Symbolic Interaction*, 26(3), 239-260.
- Schwalbe, M., Godwin, S., Holden, D. Schrock, D., Thompson S. and Wolkomir, M. (2000). "Generic Processes in the Reproduction of Inequality: An Interactionist Analysis." *Social Forces*, 79(2), 419-453.
- Stearns-Zisowitz, Carol and Peter N. Stearns (1986). *Anger: The Struggle for Emotional Control in America's History*. Illinois: The University of Chicago Press.

החוקים האוסטרלים ומבססים את טענותיהם בחוקים שונים. האם זו פעולה חברתית שהתמיכה בה תחשב סוציולוגיה אקטיביסטית/מוסרית? לפי הקריטריון של קומט, התשובה היא שלילית, משום שאין בפעולה כזו קידום אינטרס כללי והגנה על ה"חברותי". על כל פנים, עיקר דיונה של קתלין ברנט מדגיש כי לסוציולוגיה תמיד היה מרכיב מחוייב למחקר שיהיה בעל משמעות והשפעה על המדיניות החברתית, כך שניתן יהיה לראותה כהולכת ומשפרת את פני החברה באופנים צודקים ומוסריים. בעבודתה, המתבססת על פעילותה הפוליטית בתחום ההתנגדות לעונש המוות בארצות הברית, עוסקת קתלין ברנט באבחנה בין ארבעה מיקומים של סוציולוגים: האקדמי, המתנדב, האקטיביסט והחוקר היישומי. קתלין ברנט אומרת על הסוציולוג האקטיביסט שהוא מחוייב לשינוי חברתי, לוקח על עצמו תפקיד מנהיגותי ולוקח אחריות על הפעילויות של הקבוצה בה הוא פעיל. ההתנסות האישית, המעורבות המחקרית והמחוייבות לסוגיה, הם חומרי הגלם של האקטיביזם הסוציולוגי. הסוציולוגים המעורבים פוליטית עושים שימוש בהשתייכות המוסדית שלהם, ולוקחים ממנה סמכות שלא ניתן להמעיט מערכה. האוניברסיטה, המיקום ממנו פועלים סוציולוגים אקטיביסטים, לוקחת חלק בפעולה החברתית באמצעות משאביה השונים. בכך נתרם גם המוסד האקדמי בו פועלים הסוציולוגים האקטיביסטים וגם הסטודנטים הלומדים בו. קתלין ברנט ממשיכה ומסבירה כי לרוע המזל, ככל שהפעולה הפוליטית מצליחה יותר, תביעותיה גדלות ומעמידות סוציולוגים אקטיביסטים מול דילמות מקצועיות וזהותיות משמעותיות. ביחס לדילמה זו היא סבורה כי על אקטיביסטים לזכור כי מחוייבותם האקדמית קודמת לפעילותם הפוליטית אך הם חייבים לזכור כי לפעילותם אופי ארוך טווח שצריך לצמוח לכלל מרכיב קבוע בחיי היומיום שלהם. ללא מחוייבות רחבה כזו, סוציולוגים לא יכולים להאחז בדימוי הביקורתי. הביקורתיות מתחברת למוסריות כשהיא מתלכדת עם אקטיביזם ומחקר פעולה.

הכנס ה-37 של האגודה הסוציולוגית הישראלית, שיערך באוניברסיטת בר-אילן ב-22 וב-23 בפברואר 2006, תחת הכותרת: **סוציולוגיה, אתיקה, פוליטיקה**, יעמיד לדין את הסוגיות השונות הנוגעות למפגש המחודש בין סוציולוגיה למוסר. כפי שסקירתו זו הראתה, יש אינספור היבטים ומימדים לחזרה אפשרית לחזונו של דירקהיים, לפיו עצם מהותנו כחברים בקהילה, מכפיפה אותנו לקוד המוסרי שלה. כמארגנת הכנס, אני מעלה כאן את התקוה, כי דיונים אלו לא רק יעמיקו את הבנתנו האינטלקטואלית את הסוגיה על מימדיה השונים, אלא אף יעצימו את נכונותנו, כיחידים, כמחלקות וכאגודה, לקחת על עצמנו את עול האקטיביזם הפוליטי.

שבין הדיווח התקשורתי להשפעה החברתית של הדרמה. הפינני מביא בוודאי טראומה למפונים, שתעסיק רבות חוקרים מתחום הפסיכולוגיה, אך בפרספקטיבה סוציולוגית רחבה, אותם שמונת אלפים איש יבלעו לתוך החברה הישראלית מבלי לעורר יותר מאושה קלה, מבלי לשנות בה מרכיבים מהותיים. העובדה שמעבר אלפים אל תוך הקו הירוק זוכה ליותר כיסוי תקשורתי מהגירתם של מיליון יהודים ושאינם יהודים מארצות ברית-המועצות לשעבר, ושפינניים מעורר יותר עניין מגירושם של עניים מביתם, או של הריסת בתייהם של פלשתינים, אינה מחייבת את מדעני החברה לישר קו. אם מתנגדי ההתנתקות הצליחו להשתלט על השיח התקשורתי והציבורי, אין זה אומר שהם צריכים להשתלט גם על השיח הסוציולוגי, שמגדיר לעצמו תהליכים שראויים למבטו הביקורתי. מצבם של רוב הישראלים, יהודים ולא יהודים, לא ישתנה מהותית לאחר ההתנתקות, ומצבם של הפלשתינים בעזה, גם הוא, ככל הנראה, ישתנה במעט, אולי אפילו לרעה. ההתעלמות הסוציולוגית יכולה ללמד, בהקשר זה, דווקא על פיכחון ובגרות, ועל סירוב להיכנס כפתאים למלכודות התקשורת שמציבים המתנחלים.

גורם שלישי הוא שהימין הישראלי, על פלגיו החילוניים והדתיים, מעולם לא היה נושא מחקר חביב ופופולארי על הסוציולוגים הישראליים. כשראש הממשלה אריק שרון בחר לצאת בתוכניתו, הוא פיצל את הימין, והותיר את מחנה השלום כניצב בשוליים, חושש מהתערבות שמא יואשם בכישלון התהליך. הסוציולוגים, הנוטים ברובם למחנה זה, ניצבו מול שתי עמדות, ששתיהן הוגדרו כימניות: האחת, זו של מתנגדי ההתנתקות, להמשיך את דפוס הכיבוש הקיים, והשנייה, של שרון ותומכיו, לקצר קווים למען שיפור יכולת השליטה על הפלשתינים, לדחות לזמן בלתי מוגבל לחץ בינלאומי להפסקת הכיבוש, והכול תחת השיח הגלוי של חיזוק האתנוקרטיה היהודית במדינת ישראל. שתי המטרות כאחת לא גרמו לרתת התרגשות אצל מרבית הסוציולוגים.

ניתן להוסיף גורם נוסף, שיש לו חשיבות-מה במהפכות המדעיות של ימינו. בימינו מוגדרים סבל ואומללות "אופנתיים", שמעוררים הזדהות, אמפטיה ורצון להעניק קול (לרוב המושקת) לקבוצה מקופחת. במקרים רבים, האג'נדה המחקרית והפוליטית מתאחדים, דבר שנראה ברור מאליו עבור רבים מהחוקרים הביקורתיים, ומוגדר כמבשר את סופה של הדיסציפלינה האקדמית בעבור אחרים. כיוון שבעיני רוב הסוציולוגים, המפונים שייכים לצד שגורם עוול יותר מאשר לצד שעוול נגרם לו, נגרע ממד מוטיבציוני חשוב ביציאה למחקר עליהם.

יחד עם זאת, ההתנתקות מעלה שאלות סוציולוגיות מעניינות, הן ברמת המאקרו והן ברמת המיקרו. אציע כמה כיוונים, ובוודאי שניתן למצוא רבים נוספים. בסוף

ההתנתקות והסוציולוגים: מה יש לחקור? ד"ר מיכאל פיגה

בשנתיים האחרונות, ההתנתקות מרצועת עזה ופינני גוש קטיף ויישובי צפון השומרון היו האירוע הבולט ביותר בתקשורת הישראלית. העיתונות, הטלוויזיה והאינטרנט מלאו דיווחים על החלטות ממשלה, על ההפגנות הסוערות, על מצוקת המיועדים לפינני והמפונים, על אופנת הכתום, על התנהגות החיילים ועוד. יצאו ספרים והתקיימו כנסים.

כשכל זה קרה, ישבה קהילת הסוציולוגים הישראלית בשקט, וקולה לא נשמע. בולטין זה מעלה בדרכים שונות את החשש של הסוציולוגיה הישראלית לגבי הרלוונטיות החברתית שלה; הנה לנו מקרה נוסף שבו הציבור הישראלי קורא וצופה באירועים מסוימים, ואילו הסוציולוגיה מביעה בהן עניין מועט אם בכלל. כאשר ישראל התנתקה מעזה, הסוציולוגים התנתקו מההתנתקות. האם בכך גם התנתקו מישראל?

כמה מהגורמים להתעלמות זו ברורים לכל. פתגם ידוע, המתייחס בעיקר להיסטוריונים, אומר כי ישנן של מינרבה עולה לשעת ערב; כלומר, אירועים היסטוריים מתפרשים רק תקופת מה לאחר סיומם. העדר הפרספקטיבה ההיסטורית מזמין פרשנויות שגויות, טעויות הבנה, ייחוס חשיבות לאירועים שוליים, והחמצה של שינויים עמוקים, שאותם, על פי רוב, מחפשים מדעני החברה. הסוציולוגים אמנם אינם נדרשים למרחק-הזמן שתובעים ההיסטוריונים, והריחוק נתפס לעיתים כחיסרון; עם זאת, בשל הזמן הנדרש לעיצוב שאלות מחקר, גיוס כספים, ביצוע מחקר, ובוודאי פרסומו, הדיסציפלינה הסוציולוגית, בדומה לתחומים אקדמיים אחרים, אינה כשירה להתמודד עם המייד.

טענה זו נכונה לגבי המחקר המעמיק, וזמנו בוודאי יבוא; אך באירועי ההתנתקות לא היה לסוציולוגים אף תפקיד פרשני, והם נמנעו גם מלמלא מה שניתן להגדיר כתפקיד האינטלקטואל. בעוד שיש לסוציולוגים מה לומר בתחומים חברתיים שונים "בזמן אמת", למשל ביחס למעמד פלשתינים, מזרחים, נשים או המשטר הכלכלי המתהווה, את עיצוב התודעה לגבי מהלך ההתנתקות ומשמעותו ההיסטורית הם הותירו בידי אחרים. כהמחשה אחת מני רבות, כאשר הוציא עיתונאי הארץ ארי שביט בחיפזון כרך של דברי ישראלים על תהליך חלוקת הארץ, היו בין שלושים ושלושה מראייניו אנשי אקדמיה בכירים; איש מהם לא היה סוציולוג.

סיבה אחרת לכך שהסוציולוגים אינם מתעמקים, לפחות לא ציבורית, בנושא ההתנתקות, הוא הפער

מלחמת האחים או האזרחים שאיימו מפניה לא התרחשה, או יותר נכון לומר שהיא התרחשה בתוך נפשה של הציונות הדתית. המחנה המקדש את המדינה ואת הארץ גילה כי לתפיסת עולמו, המדינה יוצאת נגד הארץ. משבר הגילוי אולי יחייב חשבון נפש ואולי לא, דיון גלוי ופתוח או זרמי מעמקים שיהיו בלתי נראים בטווח הקצר לאזרחים ובעיקר לחוקרים. אם ניקח דוגמה ממקרה קודם, הפינוי מימית, ניתן לנבא שתי מגמות סותרות. האחת תלך לניסיון להתקרב ולהבין, "להתנחל בלבבות", של קבוצות אחרות, בעיקר החילוניים בישראל ולהשתלב בעמדות כוח; השנייה תפנה לכיוונים רדיקליים יותר, מתוך תחושת ייאוש ואכזבה מהמדינה ומוסדותיה. דפוס ניהול העימותים בציונות הדתית והיכולת לווסת אותם הם, מסיבות אנליטיות ואולי גם מסיבות פרקטיות, עניין מרכזי שעל הסוציולוגים לעסוק בו.

מעבר למשבר, יש תהליכי שינוי חשובים במחנה המתנחלים, שההתנתקות הציגה בחלון ראווה. למשל, ההופעה של הדור השני, הצעירים המכונים גם "נוער הגבעות". "ילדי המהפכה" של גוש אמונים, שמצד אחד מנסים להמשיך בקונפורמיות את מסלול הוריהם, ומצד שני מאמצים רעיונות, סגנון ודפוס מחאה ממקורות שונים (למשל משל "ילדי הפרחים" של שנות השישים), מעוררים שאלות לגבי ההשפעה של שנות המאבק, הטרור והבידוד היחסי על הקהילות היהודיות שנוצרו ביהודה ושומרון. מפרספקטיבה תיאורטית מעניין להשוותם לקבוצות אחרות של דור שני של מהפכה (חלוצים וצברים למשל), הנקרעות בין האתוס המהפכני, המגדיר אותם כממשיכי דרך, לבין אתוס המרידה, המזמין אותם להציב אלטרנטיבה לדור הוריהם.

לתקשורת היה תפקיד מרכזי באירועים, כמו בכל אירוע גדול, ובשל הרפלקסיביות הרבה שלה בעת האחרונה, תפקידה, כמשקפת וכמייצרת אירועים, כבר זכה לניתוחים לעיפה, חלקם ביקורתיים ביותר (ראה הגיליונות האחרונים של העין השביעית). לגורמים רבים היה עניין להפוך את ההתנתקות לאירוע בעל בולטות תקשורתית. המפונים ונציגיהם ממועצת יש"ע ניסו להשתמש בתקשורת על מנת לעצור את הפינוי, או לפחות להמחיש את סבלם; הממשלה, בשל גישתה האידיאולוגית, ומתוך רצון להשיג רווח בזירה הבינלאומית, נזקקה לתמונות של טראומה ושבך; גם הכוחות המפנים היו זקוקים להמחשה שמלאכת הפינוי הייתה קשה, והצדיקה את המשאבים והמאמצים שהושקעו; כמובן שמבחינת התקשורת, הישראלית והעולמית, ההתנתקות הייתה "ההצגה הכי טובה בעיר". לכל הגורמים המוזכרים, פרט אולי לתקשורת, היה גם אינטרס בהגבלת האלימות. התוצאה הייתה מעין כוריאוגרפיה מתואמת של האלימות, הממשית והסימבולית, בה מושגי האחוה והעוינות התחלפו והתמזגו. התוצאה היא גם שהאירועים כוסו במעטה פרשני עבה, שיפרנס מחקרים רבים בעתיד.

דברי אתמקד בנקודה אחת, והיא דיון במפגש הטעון שבין החייל למתנחל.

על הסוציולוגיה הפוליטית לנסות ולשלב את התהליך שקרה בתוך מסגרות המשמעות והפרשנות שלה. גישתם של יואב פלד וגרשון שפיר ואחרים קישרה בין הסכמי אוסלו לבין שינויים סוציו-כלכליים שהתרחשו בחברה הישראלית, במיוחד לנוכח פתיחתה לחדירת ההון הגדול ולתהליכי הגלובליזציה. האלימות באינתיפאדה השנייה לא נצפתה על ידי תיאוריה זו, ומצריכה מחשבה חדשה לגבי הקשר שבין הסדרים מדיניים, שינויים כלכליים וגאו-פוליטיים ודפוס מחאה. תוכנית ההתנתקות דווקא מסתדרת היטב עם התיאוריה. בכל מקרה, הקשר בין שינויים כלכליים וחברתיים העוברים על ישראל למדיניותה בשטחים הוא מורכב, ודורש מחשבה ופיתוח תיאורטי.

הצלחת תוכנית ההתנתקות מעוררת שאלות לגבי הקשר שבין חברה אזרחית למדינה, הן בישראל והן בכלל. בעידן הגלובלי, שבו המדינה נעקפת הן על ידי גורמים על-לאומיים והן על ידי כוחות של החברה האזרחית, מקובל לחשוב כי מעמדה נחלש. במקרה הישראלי מתברר (פעם נוספת) עד כמה המדינה, וליתר דיוק הרשות המבצעת, חזקה למול גורמים בחברה האזרחית. כאשר הדרג המדיני מחליט על ביצוע של מדיניות מסוימת, המערכות השיפוטיות, המשטרתיות והצבאיות מבצעות את המוטל עליהן, במידה רבה של יעילות ולגיטימיות חברתית, וזאת נגד איומים של גורמים מהחברה האזרחית. המדינה כארגון עדיין זוכה לאמון מרשים ומחייבת נאמנות, למרבה ההפתעה, אפילו מקורבנות מדיניותה.

קשה להגדיר בשלב מוקדם זה את מקומם של האירועים בהיסטוריה של מדינת ישראל; עם זאת, נראה כי חזינו באירוע מפתח בתולדות הציונות הדתית. מחנה זה התגייס ברובו וקשר את זהותו למאבק. אך הפגנת עוצמה מרשימה זו הייתה בו בעת גם הפגנת חולשה: התברר כי הציונות הדתית כשלה בגיבוש קואליציות בנות קיימה, שיצטרפו אליה במאבק אותו הגדירה כקיומי. הסקטורים, השבטים, המחנות הנפרדים בחברה הישראלית לא באו זה לעזרת זה. אמנם הציונות הדתית נעזרה במדינה ובקבוצות אחרות על מנת לעצב את המציאות ההתיישבותית מעבר לקו הירוק, אך כשנלחמה להציל מציאות זו, התברר עד כמה היא צועדת לבד. האסטרטגיה של הציונות הדתית הייתה, אם כך, לחפש דרכים להפוך תמיכה פסיבית למנוף רב משמעות דרך הורדת המשקעה הנדרשת ממפגין ההזדהות - למשל הצבעה במשאל עם, או תליית סרט כתום על המכונית. ניסיונות הרדיקליזציה של המאבק - למשל דרך חסימת כבישים ועימותים אלימים - התבררו כנוגדי מטרה, והגבירו את המרגיזליזציה של הנאבקים ואת תסכולם.

תרגולות למשמע את גופו של הפרט, על מנת שבעת קרב יפעל באופן אוטומטי; בהתנתקות ראינו מקרה מיוחד ויוצא דופן של משמוע, שמרחיב את גבולות הגוף גם אל התודעה.

מבחינה מסוימת היו המתנחלים במצב נוח יותר, שכן ההפרטה של המאבק שיחקה ליד הסוציאליזציה האינטנסיבית והמחויבות למטרה שהם הצליחו להנחיל לתומכיהם. התברר (שוב) כי כל גבר, אישה וילד מסוגלים להתייצב למול חיילים או למול התקשורת ולצטט את סימאות המחנה. הדבר המרשים יותר במודולריות של המחנה (שמאפיינת תנועות פונדמנטליסטיות בכלל), היא היכולת של כה רבים לאלתר למול יריביהם: האידיאולוגיה העניקה להם את השפה, אך הדיבור קיבל אופי שונה בכל מפגש ומפגש. למול החיילים, שניסו לשבור באמצעות הסטטיות שלהם את עקרונות הדיאלוג, ניצבה סדרה מגוונת של טיעונים.

לא ניתן בשום אופן לומר כי מתנגדי הפינוי היו חסרי קול; אך בני הזוג המיידים שלהם, שעליהם הטיעונים אמורים היו לפעול, היו אילמים לחלוטין, אובייקטים דוממים. מבלי שיכלו לבדוק או להוכיח זאת, הניחו הנאבקים נגד ההתנתקות כי החיילים שומעים אותם, מפנימים את דבריהם, וכתוצאה מכך יסבלו מטראומה קשה ברבות הימים. אסטרטגיה-נגד רדיקלית יותר של המתנחלים, בעיקר הקיצוניים שבהם, היא פרסוניפיקציה, או רה-אינדוואליזציה, של החיילים. הם פנו אל החייל או החיילת הבודדים, והטילו עליהם את האחריות האישית על ביצוע הפקודות. הם איימו על החיילים בעונש אישי, מיד אדם או מיד שמיים, ולאחר הפינוי, פרסמו באינטרנט שמות חיילים שביצעו את הפשעים של גירוש משפחות, אם להשתמש בטרמינולוגיה שלהם.

האסטרטגיה של המתנחלים הייתה כמובן מיועדת לתקשורת, אך הם נקטו בה גם כשלא הייתה תקשורת בסביבה. הנחת היסוד מאחורי האסטרטגיה שלהם הייתה שאחורי השריון המטפורי של החייל קיים עצמי אמיתי, אותנטי, שבאופן מהותני מזדהה עם טענותיהם שלהם, מעצם שייכותו האתנית. המיקרו-אסטרטגיה שלהם הייתה לשבור את הצגת העצמי, ולגלות מאחורי האובייקט שכונן הצבא את הסובייקט החושב, העצמאי.

ברגעים מרתקים במיוחד נשברה לכאורה ההצגה. נפגשו בעיקר זוגות, של חבר-פוגש-חבר, ידידים מהצבא, מתנועת הנוער, שכנים לשעבר, אלו שייצרו את הדרמה שהתקשורת נבנתה אליה וחיפשה באופן פעיל (הכותבים בגליונות העין השביעית מספרים על כך בגלוי). התחבוקיות, נשיקות ובכי משותף, היו לכאורה רגעי קריסה של האסטרטגיה הצבאית למול הלחץ של המתנחלים. למעשה היו אלו הרגעים שהעניקו לצבא את הלגיטימיות שלו, ומנעו מאסטרטגיית השתיקה מלהראות בירוקרטית

בקשור לכך, ראוי לבחון בעתיד את התפתחות הזיכרון של האירוע. המאבק נגד ההתנתקות נשא אופי כפול: מצד אחד הוא היה מאבק לשם הדבר עצמו, לשמור על המשך הנוכחות היהודית בחבל עזה; מצד שני הוא היה מאבק מקדים, ניסיון לדחות ככל האפשר את ההתמודדות עם עתידה של ההתיישבות שנותרה מעבר לקו הירוק. החלק הראשון של המאבק כשל, אך החלק השני, שניתן להגדירו כעיצובו של הפינוי בזיכרון הישראלי, עודנו בתוקף כפי שהיה. המאבק עובר עתה אל שדה הזיכרון. בהשוואה לזיכרון – שכמעט ואינו קיים – מחבל ימית 1982, נדמה כי הפעם מטפח הימין הדתי הישראלי זיכרון פוליטי, מבדל, המצביע בבירור על אשמים, כולל תוכניות למעין יד ושם ואתרי אינטרנט שמאיימים לרדוף את "פושעי המלחמה" שנתנו יד בפינוי יהודים מבתיהם, בין אם הם מנהיגים, עיתונאים או חיילים.

לסיום ברצוני להצביע על כמה נקודות הקשורות במפגש שבין החיילים למתנחלים, או למעשה על האסטרטגיה והטקטיקה של הצדדים הנאבקים. היו כמובן אירועים דרמטיים על גגות בתי כנסת או בהיתקלויות המוניות, אך עיקר המאבק התבצע במפגשים בין אישיים של קבוצות קטנות, יחידת חיילים מול בית ובו משפחה או צעירים מתבצרים, מעין מלחמה דרך שליח. נדמה כי, בדומה לדברים רבים בישראל, המאבק בין הצבא למתנחלים עבר הפרטה ופירוק, שבה החייל והמתנחל והמפגש שביניהם הפכו למטונימות, חלקים מהמאבק, שגם מסמלים אותו.

הצבא, המורגל להסתמך על יחידות גדולות וחיזיות רחבות, נאלץ הפעם לסמוך על שיקול דעתם של המוני סובייקטים במפגשים מצומצמים, שלא אליהם הוכשרו. החשש המפורש של הצבא היה מכך שעמדתו של החייל כאדם פרטי, שאולי תומך בהתלהבות בתוכנית ההתנתקות ואולי מתנגד לה בחריפות, תבוא לידי ביטוי, ותשבור את החזית הצבאית האחידה. הפיתרון היה להרכיב מסכה שתסווה את העצמי המדומיין של החייל, ותכונן מחדש את ההומוגניות שבה מיטיב הצבא לתפקד. מעבר לצעד הראשון, שהוא בחירה בחיילים וחיילות בעלי מחויבות ואינטרס, ניסה הצבא לעשות אובייקטיביזציה ואנונימיזציה של החייל האינדיבידואל המפנה. החיילים, לבושים במדיהם ובסמלי הלאום, למדו לשתוק, ואם להגיב, לעשות זאת בהתאם לכללים קפדניים. באמצעות תרגולים נהפכו הטיעונים האנושיים והמוסריים, שלא לומר הפוליטיים, של מתנגדי ההתנתקות למעין רעש רקע, מטרד טכני, שיש להתעלם ממנו ולהמשיך במשימה.

חיילים ישראלים לובשים מסכות גם במצבים נוספים. כפי שאיל בן-ארי טען, המסכות היו חשובות על מנת להדחיק פעולות אלימות שעשו במהלך האינתיפדה, וכך לאפשר להם לתפקד בחיי היום-יום. אך במקרה ההתנתקות ההקשר הוא אחר, והוא תואם יותר את תפקידו המסורתי של החייל. כל צבא מנסה באמצעות

כותבת הרצוג כי "החוברת שלפניכם נערכה בימים שבהם רעמו התותחים בעירק ובעוד ההרג והירי בשטחים נמשכים...לא ניתן להתעלם מעובדות אלה כאשר נשלחה החוברת לדפוס" (הרצוג, 2003: 7).

מטרת הסקירה להלן היא לעמוד על אופיו ומרכיביו של כתב העת סוציולוגיה ישראלית. הדבר יתבצע באמצעות התייחסות למספר מאפיינים מרכזיים של הכתובים והכותבים אשר נטלו חלק בתריסר הגיליונות שפורסמו עד כה. על מנת לבחון שינויים, אותם ייתכן ועבר כתב העת במרוצת השנים, תחת ידיהם של עורכיו השונים, בוצעה חלוקה לשתי תקופות המקיפות, כל אחת, שישה גיליונות ועורך אחר – ליאון שלף, בתקופה הראשונה, וחנה הרצוג, בתקופה השנייה. בשל אופייה המצומצם והתמציתי של סקירה זו לא יוקדש מקום לדיון בתכני המאמרים ובתובנות הסוציולוגיות העולות מהם. עם זאת, ניתן לקוות כי הסקירה תאפשר הצצה מחכימה ומעשירה באשר לחומרים המרכיבים את כתב העת.

הסקירה תיפתח באפיון כותבי המאמרים. בששת הגיליונות הראשונים של סוציולוגיה ישראלית ניתן להבחין בהבדלי מין באשר לכותבים. גם אם אחוז הכותבות עולה בהדרגה, לעומת הגיליון הראשון, אשר כלל אישה אחת בלבד לעומת עשרה כותבים – גברים, בסיכומו של דבר, בתקופה הראשונה, מבין קרוב לשבעים הכותבים והכותבות, כ-70% הם גברים.

מצב זה משתנה בתקופה שבה חנה הרצוג נטלה לידיה את תפקיד העורכת. בששת הגיליונות בעריכת הרצוג, פחות מ-53% מכלל הכותבים הינם גברים. בשלושה גיליונות, מספר הנשים הכותבות עולה על מספר הגברים; מצב אשר לא התקיים עת נערך כתב העת בידי שלף.

מאפיין נוסף מתייחס למוסדות האקדמיים אליהם משתייכים המחברים והמחברות. בתקופתו של שלף כעורך, למעלה מ-50% מהמאמרים בסוציולוגיה ישראלית מגיעים מחוקרי אוניברסיטת תל-אביב. חוקרי האוניברסיטה העברית בירושלים תרמו כ-22% מהמאמרים, פי שניים מחברי הסגל מאוניברסיטת חיפה. בסך הכל, שלושת המוסדות סיפקו, ביחד, כ-82% מהמאמרים, המסות והדיונים שהופיעו בסוציולוגיה ישראלית בתקופה בה ערך את כתב העת ליאון שלף.

יתר המאמרים מגיעים משישה מוסדות אקדמיים נוספים ובכללם אוניברסיטת בן-גוריון (כ-9% מהמאמרים), אוניברסיטת בר אילן, אוניברסיטת פנסילוניה, אוניברסיטת ברקלי, האוניברסיטה הפתוחה והמכללה האקדמית תל אביב-יפו.

בתקופתה של הרצוג מצטרפים מוסדות נוספים למעגל השותפים בכתב העת ובכללם הטכניון, מכללת תל-חי

ומרושעת יתר-על-המידה. טיעון דומה מופיע בניתוח תפיסת המיליטריזם הישראלי, תחת הכותרת "יורים ובוכים": הבכי, הכינון של סובייקט רגיש ושותף לרגשות האחר, הוא המעניק לגיטימיות לירי. הם היו חשובים גם למתנחלים, שכן הם שמרו את הדימוי שאסטרטגית הדיבור שלהם אכן השיגה תוצאות, ופרותיה יראו בעתיד.

המנואט המורכב של דיבור ושתיקה, ריחוק וקרבה, אינדיווידואליזציה ואנונימיזציה, ליווה את ההתנתקות, ויצר דרמה מרתקת. נכון, אסור שאירוע תקשורתי זה יסית את תשומת לב הסוציולוגיה הישראלית מתהליכים ארוכי טווח ורבי משמעות, גם בנושא ההתנחלות והכיבוש הישראלי, וגם בנושאים חברתיים ופוליטיים אחרים. בין היתר, מטרתו המוצהרת של המאבק סביב ההתנתקות היא למשוך תשומת לב. עם זאת, תהיה זו גם טעות לבטל את חשיבותו של האירוע; כדרכה של הסוציולוגיה, יש ליטול אירוע זה, ולהפקיע אותו מידיהם של מחולליו המנסים לעצב את משמעותו, ולנסות להבין בכלים שיש לנו מה קרה כאן בשנתיים האחרונות.

כבר אחרי 12 (גיליונות): מבט על כתב העת "סוציולוגיה ישראלית" זהר גזית

כתב העת סוציולוגיה ישראלית יוצא לאור מטעם החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב. בגיליון הראשון, אשר הופיע בשנת 1998, כתב ליאון שלף, עורכו המנוח של כתב העת, כי "סוציולוגיה ישראלית, בא לעולם בעת משבר עמוק בחברה הישראלית, הנאבקת על דמותה וערכיה...דיון חשוב...זה על החברה הישראלית...מן הראוי שימצא מקום מושרש היטב...במסגרת הפנימית, בשפה המקומית ובבמות משלנו" (שלף, 1998: 5).

בבואו להגדיר את קווי המתאר של סוציולוגיה ישראלית כותב שלף כי "כתב עת זה יהיה במה למגוון גישות ואסכולות...הוא פתוח לכל דיכפין ומזמין עבודות מסוגים מגוונים: רשימות על מחקרים ומשאים תיאורטיים; עבודות על החברה הישראלית ועל אזור המזרח-התיכון, על היהדות ועל העם הערבי; ניתוחים ממוקדים בנושא מסוים או סקירה השוואתית בין תרבויות או תקופות שונות" (שם: שם).

חנה הרצוג, אשר נטלה לידיה את תפקיד העורכת לאחר ליאון שלף, מתייחסת, בגיליון הראשון בעריכתה, למטרה נוספת, הנוגעת למחויבות כתב העת לרלוונטיות כפולה, הן לשיח הסוציולוגי-מחקרי והן לאירועים המידיים (הרצוג, 2002: 6); רלוונטיות המודגשת גם בגיליון הראשון בעריכתה, לדוגמא, בו

משמעותי בין שני עורכי סוציולוגיה ישראלית. תחת שני העורכים, מרבית המאמרים מוגשים על ידי כותב או כותבת בודדים. קרוב

ל-19% מהמאמרים, בתקופתו של שלף כעורך, הם מאמרים שנכתבו על ידי שני כותבים; בשני שליש מהמקרים, שני כותבים מאותו מגדר. בתקופתה של הרצוג עולה מעט אחוז המאמרים הנכתבים על ידי יותר מכותב אחד ומגיע לקרוב ל-21% מהמאמרים המתפרסמים בכתב העת.

אבקש לעבור, עתה, לסקירת המאמרים עצמם, על נושאים ושיטות המחקר הנהוגות בהם. בתקופתו של ילאון שלף כעורך, מאפיין הוא את כתב העת כמתעצב "בדפוס... המכיל לא רק מאמרים, ביקורות ספרים ורשימות, אלא גם דיון בנושאים מעוררי מחשבה ומחלוקת וכן הקבצי מאמרים בנושאים מוגדרים" (שלף, 2001: 251). לצד מסות, מאמרי דיון ותגובות לדיון בנושאי המרת דת של יהודים לנצרות, אי שוויון אתני, דמוקרטיה בישראל, בורגנות יהודית בפלסטניה ולימודי תרבות, שלושת הגיליונות האחרונים בעריכתו של שלף כללו התייחסות נרחבת לשלושה נושאים. גיליון 2 הוקדש למאמרים בנושא ההשכלה הגבוהה, גיליון 1 כלל מספר מאמרים אשר התייחסו לתופעת העובדים הזרים וגיליון 2 הכיל מאמרים בנושא תהליכי פיוס; מאמרים אשר תגובות אליהם הופיעו גם בגיליונות המשך של סוציולוגיה ישראלית.

מסורת זו התעמעה בתקופתה של הרצוג. אמנם הגיליון הראשון בעריכתה מכיל סדרת מאמרים המוקדשים לזכרו של פ. בורדייה, ברם גיליונות נושא נוספים לא הופיעו עד כה. זאת, למרות שעל פי העורכת, ניתן לאתר חוטים מקשרים בתוכני חוברות כתב העת, כפי שעולה, לדוגמה, מדבריה לפיהם "המאמרים הכלולים בחוברת זו עומדים כל אחד בזכות עצמו אך נקשרים זה לזה באמצעות... צירי קריאה שונים" (הרצוג, 2003: 7), או גיליון 1, המבקש להביא לידי ביטוי "את השיח הער על הסוציולוגיה של הסוציולוגיה של החברה הישראלית" (הרצוג, 2004: 5).

מאפיין אחר של כתב העת, אשר תחילתו בתקופתו של שלף כעורך, הוא המקום המוקדש למאמרי דיון ולתגובות למאמרים אלה. שתי דוגמאות לכך, בגיליונות בעריכתה של הרצוג, הנם מאמרים בנושא גלובליזציה ומאמרים העוסקים ב"גטו" כמושא סוציולוגי.

מאפיין נוסף של כתב העת, אשר החל מופיע בימיו של שלף כעורך, הנו מאמרים קצרים וקטעי זיכרון המוקדשים לדמויות מפתח בסוציולוגיה הישראלית. כך, הגיליון השלישי של כתב העת הוקדש ליונתן שפירא ונפתח במאמר לזכרו. בתקופתה של הרצוג כעורכת נמשכת מסורת זו וניתן למצוא בכתב העת התייחסויות מצד עמיתים וחברים, לחייהם ועבודתם

ומוסדות נוספים מעבר לים – אוניברסיטת שיקגו, אוניברסיטת UCLA. אוניברסיטת תל-אביב נותרה בראש המוסדות, מבחינת כמות המאמרים שחבריה סיפקו לכתב העת, אולם חלה ירידה באחוז המאמרים המנופקים על ידי המוסד (פחות מ-42%). ירידה דומה ניתן לאתר גם בכמות המאמרים המתפרסמים בכתב העת, פרי עטם של חברי האוניברסיטה העברית (כ-16%). מספר המאמרים שהתפרסמו על ידי חוקרים מאוניברסיטת חיפה יורד משבעה, בתקופתו של שלף, לארבעה בלבד, אוניברסיטת בן גוריון ממוקמת שלישית, מבחינת פרסום מאמרים (כ-13%). משקל שלושת המוסדות הגדולים, מבחינת כמות פרסומים, יורד, בתקופתה של הרצוג כעורכת, ועומד על כ-71% מסך המאמרים המתפרסמים בכתב העת.

בסיום חיבורו, המופיע בגיליון 1, יוצא נחום קרלינסקי בדברי שבח "לעורך סוציולוגיה ישראלית על שפתח את שער כתב העת לדיסציפלינות מחקר לא-סוציולוגיות" (קרלינסקי, 2000: 163). חמש עשרה מחלקות, מלבד המחלקות והחוגים לסוציולוגיה ואתרופולוגיה, תרמו מאמרים לכתב העת בתקופתו של שלף, שמונה מתוכן משתייכות לאוניברסיטת תל-אביב ובכללן החוג לספרות כללית, החוג לקולנוע, החוג לגיאוגרפיה וסביבת האדם, התוכנית למדיניות ציבורית, החוג ללימודי עבודה והחוג לסטטיסטיקה וחקר ביצועים. חברי סגל משלוש מחלקות מהאוניברסיטה העברית פרסמו בכתב העת מאמרים – מבית הספר לחינוך, מהמחלקה ליחסים בין-לאומיים, ומהחוג ללימודי תקשורת ועיתונאות. חברים בפקולטה למשפטים ומבית הספר לחינוך באוניברסיטת תל-אביב סיפקו, בכל תחום, ארבעה מאמרים שהופיעו בכתב העת; וחברים מהמחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן-גוריון ומהחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב תרמו בתקופה בה שימש שלף כעורך, בכל תחום, שני מאמרים.

העלייה במספר המוסדות המפרסמים בכתב העת, בתקופה בה הרצוג משמשת כעורכת, מתקשרת לריבוי במחלקות המפרסמות מאמרים, ומספרן מגיע לעשרים. כ-30% מהן משתייכות לאוניברסיטת תל-אביב, כ-25% לאוניברסיטת בן-גוריון וכ-20% משתייכות לאוניברסיטה העברית בירושלים. החוג להיסטוריה כללית והחוג ללימודי מזרח אסיה באוניברסיטת תל-אביב, החטיבה ללימודי המגדר והמרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המרכז לחקר העיר והאזור, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, הטכניון, החוג ללימודי עבודה סוציאלית במכללה האקדמית תל-חי ובית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית – אלו דוגמאות למחלקות התורמות מאמרים לסוציולוגיה ישראלית.

נקודה אחרונה אליה מבקשת סקירה זו להתייחס באשר לאפיין הכותבים נוגעת למאמרים הנכתבים על ידי צוות כותבים. באספקט זה לא התגלה הבדל

שימוש בשיטות מחקר כמותניות ובניתוחים סטטיסטיים. אחוז דומה של מאמרים נעזר בשיטות מחקר איכותניות – ראינות עומק פתוחים, תצפיות וניתוח ארטיפקטים תרבותיים. מחקרים אחרים מתבססים, מתודולוגית, על ניתוחים משווים (מעל 13.5% מהמחקרים) ועל ניתוחים היסטוריים (מעל 11% מהמחקרים). שני מחקרים בלבד מבקשים להציע שילוב בין שיטות מחקר כמותניות ושיטות איכותניות.

בתקופה בה חנה הרצוג עורכת את סוציולוגיה ישראלית, אחוז המחקרים בהם נעשה שימוש בשיטות מחקר כמותניות זהה, כמעט, לאחוז שהתגלה אצל שלף – מעט יותר מ-32% – אולם אחוז המאמרים שכותביהם נעזרו בשיטות מחקר איכותניות עולה לקרוב ל-60%. מחקרי השוואה ומחקרים היסטוריים התמעטו וניתן לאתר פחות מחקרים בכתב העת המתבססים על שיטות מחקר אלו.

סקירה זו לא תהיה שלמה בהעדר התייחסות לחלק מרכזי בסוציולוגיה ישראלית, המורכב מסקירות וביקורות ספרות. קרוב לתשעים ספרים נסקרו בששת הגיליונות הראשונים של כתב העת ועוד כשישים וחמישה נסקרו בששת הגיליונות המאוחרים. בחינה מעמיקה של סקירות הספרות עשויה לתרום פרטים נוספים לאפיונו של כתב העת.

מבחינת מגדר הכותבים כמעט ואין הבדל בין שתי התקופות הנידונות בסקירה זו. בששת הגיליונות הראשונים, חמישים ושניים גברים, שהם 65% מכלל כותבי ביקורות הספרים, תורמים סקירות ספרות לכתב העת. בתקופה בה הרצוג נוטלת לידיה את תפקיד העורכת גדל אחוזם של הגברים ומגיע כמעט ל-70% מכלל מספקי ביקורות הספרות לסוציולוגיה ישראלית. נראה כי שוויון מגדרי אינו מתקיים בחלקו של כתב העת המוקדש לסקירות ספרות.

היבט אשר בו ניתן לגלות הבדלים בין שני העורכים עוסק בהיותם של הספרים הנסקרים כתובים בעברית, בין שהם מתורגמים ובין שמדובר בספרות מקור, לעומת ספרים לועזיים. בעוד שאצל שלף קיימת חלוקה כמעט שווה בין ספרות מתורגמת לעברית או ספרות מקור, לבין ספרות לועזית הנסקרת – ארבעים וחמישה ספרים לועזיים וארבעים וארבעה ספרים כתובים בעברית – אצל הרצוג, כעורכת, משתנה המאזן וקרוב ל-86% מהספרים הנסקרים הם ספרים מתורגמים לעברית או ספרים שנכתבו במקור בעברית כשמשקל הספרים הלועזיים נמוך מאוד, בהשוואה למשקלו, בתקופת שלף כעורך.

ההיבט האחרון, אשר יוצג בסקירה זו, עוסק במוסדות אשר תרמו סקירות ספרות לכתב העת. שמונה מוסדות בלבד סיפקו סקירות ספרות בששת הגיליונות הראשונים, כששלושת המוסדות המובילים, באספקט זה, אוניברסיטת תל-אביב, אשר יותר מ-52%

של דפנה יזרעאלי, ראובן כהנא וגם ליאון שלף, ערכו המנוח של סוציולוגיה ישראלית.

ההתייחסות לגיליונות הנושא, מאמרי הזיכרון והדיונים סביב נושא מסוים עלולה לעורר את הרושם לפיו מגוון הנושאים הזוכים לטיפול בסוציולוגיה ישראלית מצומצם ומוגבל, ולא כך הוא.

תקצר היריעה וקצר המקום מלהציג פירוט של שלל הנושאים והתחומים השונים והמגוונים בהם עוסקים המאמרים אשר התפרסמו בכתב העת. בנוסף לנושאים שצינו לעיל, התפרסמו, בתקופה בה שימש שלף כעורך, ובעיקר בשלושת הגיליונות הראשונים בעריכתו, מאמרים בנושאי זהות, הגירה, פערי כלכלה ותרבות, מגדר – המשמש כנושא של מספר חיבורים גם בתקופתה של הרצוג – הומוסקסואלים, פוליטיקה, סרבנות, פלסטינים, תנועות חברתיות, גלובליזציה וגלוקליזציה, דמוקרטיה, פמיניזם, מיעוט ערבי, תקשורת וסוציולוגיה של הדת.

שפע ומגוון הנושאים נמשך גם תחת ידיה של הרצוג כעורכת וכתב העת ממשיך להוות מקום המכנס תחתי מאמרים משלל תחומי עניין שונים. על המגוון בתקופתו של שלף מתווספים, בתקופתה של הרצוג, בין השאר, מאמרים בנושאי אומנות, צה"ל, העומד במרכז מספר חיבורים, נשים בדואיות, טקסי זיכרון, תרמילאות, יחסי חילוניים – דתיים, זקנה וסוציולוגיה של הגוף.

חרף הבדלים ברוח ובאופי המאמרים, ניתן לאתר מספר קטגוריות מרכזיות, שאינן ממצות ואינן מוציאות, המאגדות תחתן חלק ניכר מהכתבים המופיעים בסוציולוגיה ישראלית. קטגוריות אלו כוללות מאמרים הבאים לבאר ולחדד מושגים סוציולוגיים באופן שנועד לשפר את כלי המחקר של החוקר; מאמרים אשר תוך דיאלוג והסתמכות על מודלים תיאורטיים קיימים מבקשים להציג נתונים חדשים באשר לתחומים שנחקרו בעבר או להאיר אספקטים שנדחקים לשולי הדיון הסוציולוגי; קטגוריה שלישית של מאמרים מגלה ספקנות כלפי מודלים תיאורטיים קיימים ומבקשת להציע מודלים חדשים, מסגרות ניתוח חדשות ופרספקטיבות תיאורטיות שאינן שכיחות במחקר. בתוך קטגוריות אלו ניתן להבחין במספר רב של מאמרים וכתבים המציעים דיון ביקורתי, תוך בחינת מוסדות המדינה, מקורות הכוח וההגמוניה בחברה והתמקדות בחוסר השוויון ובפערים המגדריים, האתניים, הלאומיים והכלכליים בחברה הישראלית.

שלל הנושאים נחקרים במגוון שיטות מחקר שונות. בטרם יוצגו אלו, מן הראוי לציין כי החלוקה להלן גסה מעט ואינה מוציאה אפשרויות חלוקה שונות, מעודנות יותר או פחות, לסווג על פיהן שיטות מחקר. קרוב ל-32% מהמאמרים בששת הגיליונות הראשונים של סוציולוגיה ישראלית מתארים מחקרים בהם נעשה

האגודה, ועבורי תסתיימנה שלוש שנים של עבודה מאומצת ומעניינת ביותר, שנים שמלאו אותי בתחושת סיפוק והגשמה.

בראשית דבריי, אני רוצה לפנות אליכם, שוב, בתודה רבה מאוד על כי נתתם בי אמון ואפשרתם לי להגיע למעמד הייצוגי הרם ביותר של הסוציולוגים בישראל. כאשר עליתי לארץ עם סיום לימודי התיכון בתורכיה ב-1964 וכאשר, כעבור שנה, החלטתי ללמוד סוציולוגיה (כי בארץ, כך הבנתי, בניגוד לתורכיה שדאז, יהודי – גם עולה חדש – לא חייב להיות רק סוחר, רופא או מהנדס), לא הייתי יכול לחשוב בחלומותיי הפרועים ביותר כי ביום מן הימים אזכה לייצג את כלל הסוציולוגים הישראליים. זו לא הייתה רק הגשמה פרופסיונלית אלא הגשמת הציונות הפרטית שלי, ויסלחו לי הלא ציוניים והפוסט-ציוניים שביניכם שגם אותם אני מוקיר, מכבד (ומייצג במסגרת תפקידי).

בשנתיים וחצי האחרונות יצא לי להיפגש עם רבים מכם ולהתכתב עם עוד רבים אחרים. למדתי מכם המון. ביקרתי בקמפוסים רבים ופגשתי עם קבוצות שונות של סוציולוגים. בשנתיים הראשונות דאגנו, בהנהלת האגודה, כי ישיבות ההנהלה יתקיימו ברוטציה בקמפוסים של חברי הנהלה שונים. יצא לנו להכיר בזכות כך מסגרות שונות של עשייה סוציולוגית, וכל ישיבת הנהלה הפכה גם לסטור מודרך בקמפוסים שונים בארץ. במשך כל התקופה זכיתי לקבל עידוד רב ושיתוף פעולה מכל מי שפנית אלי. המינוי הראשון שלי בתפקיד היה לעורך מידעון זה. לחברי גד יאיר לקח פחות מדקה להסכים לקבל את התפקיד. הן לחמן היה הבא בתור כאשר הסכים, ללא היסוס, להיות גזבר האגודה ומאז הפך להיות המשענת העיקרית שלי בכל המבוי של קשרים עם הבנקים ועם רשויות המדינה. חברי ההנהלה האחרים, נתי אוריאל, גיורא רהב, יעל אנוך, אורלי בנימין, אבישי ארליך, מאיר יעיש, אהרון בן אבות, לאה הגואל, גיורא קפלן וברברה אוקון היו תמיד מוכנים לעזרה, במעשים ולא רק בעצות. ישיבותינו הרבות היו תמיד תוססות, מעניינות וגם מאוד מועילות. תמיד יצאתי מהם מעודד ומחוזק.

חברי ועדת הביקורת הנוכחית, דני ממון, טלי כץ-גרו ואורנה ששון-לוי נבחרו שנה מאוחר יותר ונתנו לנו השנה שיעור מאלף בבדיקה קפדנית של דו"חות כספיים ברצינות ובקפדנות. אני מניח שראיתם את התוצאה בחליפת המסמכים שהועברו בינם לבין הגזבר, שעותקים מהם נשלחו אליכם בדואר. בזכותם, ובזכות חברי ועדת הביקורת הקודמים, יובל יונאי, אחמד סעדי וניצה ברקוביץ, עבודתנו קיבלה שקיפות נוספת ותודתנו נתונה להם על כך.

חששתי במיוחד ממשימת גיוס החברים לועדות הפרס ל מ.א. ולשופטים הרבים אליהם חקוק מפעל זה. "מי יהיה מוכן לקרוא 3 עבודות של כ-100 עמודים כל אחת בפרק זמן של חודש וחצי, ועוד יותר, מי יהיה מוכן לנדנד להם להסכים לקרוא אותן ולסיים את קריאתן בזמן?", חשבתי לעצמי. וראו, פלא פלאים, חברי הוועדה בשלוש שנים האחרונות, שרית הלמן, סרג'ו הרצוג, רבקה ריימן, עופרה גולדשטיין-גדעוני,

מהסקירות מגיעות ממנה, אוניברסיטת ירושלים – מעל 17% מהסקירות – אוניברסיטת חיפה – קרוב ל-13.5% מהסקירות – מספקים, יחדיו, קרוב ל-83% מסקירות הספרות.

בתקופה בה הרצוג עורכת את כתב העת מתווספים מוסדות נוספים המציעים סקירות ספרות ומספרם מגיע לשלושה עשר, בכללם מכון ון ליר, מכללת לוינסקי, האוניברסיטה הפתוחה, אוניברסיטת קולומביה, בצלאל, המכללה למנהל, המכללה האקדמית תל-אביב יפו ואוניברסיטת ייל. למרות ששלוש האוניברסיטאות הגדולות עודן עומדות בראש המוסדות המספקים ביקורות ספרות לכתב העת, משקלן יורד לפחות מ-72% מכלל הסקירות.

בגיליון הרביעי של כתב העת, כותב יהודה שנהב בפתיחת מאמרו כי "עד להופעת סוציולוגיה ישראלית לא היה קיים בארץ כתב עת של ממש לסוציולוגיה" (שנהב, 2000: 675). הסקירה לעיל ביקשה לעמוד על מספר מאפיינים מרכזיים באשר למבנה ולאופיו של כתב העת תוך התייחסות לכותבים ולכתבים אשר הופיעו בתריסר גיליונותיו. לסיכום, ההבחנה בין שתי תקופות, על פי שני עורכי כתב העת, חושפת, בין השאר, הבדלים בין שיעור הכותבים ושיעור הכותבות אשר מאמריהם מתפרסמים בכתב העת, הבדלים בכמות המוסדות המספקים מאמרים לכתב העת והבדלים הנוגעים להתבססותו על נושא מרכזי, התבססות המאפיינת מחצית מהגיליונות אשר נערכו בידי ליאון שלף, אל מול היותו כולל בתוכו נושאים מנושאים שונים שהקשר ביניהם רופף. לצד ההבדלים, נמצא דמיון באספקטים מסוימים המלווים את כתב העת מגיליונותיו הראשונים והתורמים להתגבשות אופי עקבי ויציב על פיו מעוצבת דמותו של סוציולוגיה ישראלית; אופי אותו ביקשה סקירה זו לחשוף ולהציג.

דברי פרידה מיו"ר האגודה פרופ' ויקטור עזריה

עמית היקרים,

גיליון זה של המידעון הוא, ככל הנראה, האחרון שיוצא בתקופת כהונתי כיו"ר האגודה הסוציולוגית הישראלית. ועדת בחירות, בראשותה של חברתנו דליה מור והמורכבת מהחברים חנה איילון, ורד קראוס, מוטי רגב ומיכאל שלו, שוקדת בימים אלה בחיפוש מועמדים ליו"ר הבא של האגודה ולהנהלת החדשה. בקרוב בעלי זכות הצבעה שביניכם יקבלו בדואר את טפסי ההצבעה עם רשימת המועמדים. אני מקווה שרובם ככולם יקדישו מספר דקות למילוי הטפסים וישלחו אותם בחזרה למזכירות האגודה. ההנהלה החדשה תיבחר לקראת הכנס השנתי הבא, אשר יתקיים הפעם ב-22-23 בפברואר 2006 באוניברסיטת בר אילן. לאחר תקופת חפיפה של עוד כחודשיים תסתיים כהונתה של ההנהלה הנוכחית של

נמצאים בשלבים שונים של הכנה. העורכת הכללית של הסדרה, חווה עצינוני-הלוי, המשיכה בעבודתה המאומצת. לידה המשיכה לפעול ועדת מערכת שהרכבה השתנה מעט. נח לוי-אפשטיין, דבורה ברנשטיין, סטפן שרות ועמליה אוליבר הצטרפו לוועדה והחליפו את מנחם רוזנר, יוחנן פרס, יהודית שובל ושלמה דשן, בעוד שאליעזר בן רפאל, יצחק סמואל, ארנסט קראוס ואליהו כ"ץ המשיכו בתפקידם.

הועדה להכנת מילון מונחים אנגלי-עברי בסוציולוגיה, בראשות דבורה קלקין-פישמן התקדמה בעבודתה והוציאה טיוטה ראשונה שנשלחה לביקורת לאקדמיה ללשון העברית. ועדת ההסמכה בראשות רן לחמן המשיכה את עבודתה. הוקמו גם מספר סקציות מקצועיות חדשות על הגירה, על הצבא, על דמוגרפיה ועל הגוף ושתיים, מחודשות, על מגדר ועל בריאות. אולם, למען האמת, צריך להודות כי טרם ראינו פעילות רבה מצד הסקציות המקצועיות. גם הניסיון שלנו להפעיל את המורים לתיכון בסוציולוגיה לא צלח, עדיין, למרות סימנים מעודדים לפני שנתיים.

אירוע די דרמטי היה העברת משכן המזכירות מאוניברסיטת תל אביב למסלול האקדמי במכללה למנהל, בראשון לציון. ראשית, זכיתי כנראה להיות היו"ר הראשון של האגודה שלא מיקם את המזכירות באוניברסיטה שלו, לא מפני שלא רציתי, אלא מפני שהאוניברסיטה שלי לא מצאה לנכון לספק לי את התנאים המינימליים לכך ועוד רצתה לגבות כסף על השימוש במתחם שלה. במשך שנה וחצי המזכירות נשארה באוניברסיטת תל אביב. אולם משהתברר כי היינו צריכים לשלם שם על כמעט כל דבר זולת חצי חדר והאוויר שנשמנו בו, וכי, בקצב זה, היינו מכריזים על פשיטת רגל עוד לפני תום הקדנציה שלנו, חיפשנו חלופות ולשמחתנו העזרה באה מהמכללה למנהל. בעזרת רקטור המכללה, יעקב רוזנברג, ובעזרת חברינו הנמנים עם סגל המכללה, הגזבר שלנו רן לחמן, ראשי החוג החדש והיוצא של המחלקה מדעי ההתנהגות, טובה בנסקי ומוטי רימור, ורבים אחרים, המכללה נאותה לספק לנו משרד ולכסות את כל ההוצאות המנהליות שלנו. בספטמבר 2004 עברנו לביתנו החדש ואנו מרגישים בו מצוין. באותו זמן נפרדנו גם מהמזכירה שלנו, נטע ארנון, שניהלה את האגודה ביד רמה עד אז. במקומה נכנסה לתפקיד יאנה זאיקה אשר את מסירותה ויעילותה רבים מכם הספיקו כבר להכיר.

מבצע חשוב מאוד בעיניי היה המבצע להרחבת מספר החברים שלנו. כאשר נכנסתי לתפקיד גיליתי כי כל שנה נרשמו בפועל כ-200 חברים בלבד, לא הרבה מעבר לאלה שנרשמו לכנס השנתי (ולא כל מי שהשתתף בכנס השנתי טרח להירשם אליו, פרשה כאובה בפני עצמה!...). ההרשמה לחברות הייתה אינסטרומנטלית-טקטית בעיקרה: אלה שהתכוונו לקחת חלק פעיל בפעולות האגודה ובעיקר בכנס השנתי שלה נרשמו כחברים לאותה שנה אולם רובם דלגו על חברות באותן שנים שבהן היו בשבתון, בפוסט-דוק, או שמסיבה כלשהי לא התכוונו להיות פעילים במסגרת האגודה. בעקבות מאמץ לא מבוטל,

חיה שטייר ואורנה ששון-לוי, נרתמו ברצון למשימה ולפחות בשנתיים הראשונות (לא נפתח פה לשטן: השנה השלישית עוד לפנינו!) לא הייתה שום בעיה למצוא שופטים מצוינים מקרב חברינו ולקבל את שיפוטם בזמן.

קצת יותר קשה היה לשכנע את חברינו לארגן את הכנסים השנתיים, אולם בסוף הצלחנו להביא את הכנסים לקמפוסים שלא היו ב"רוטציה" במשך שנים רבות. לפני שנתיים הדרמנו לבאר שבע. וועדה בראשותו של אורי רם ארגנה כנס למופת הן ברמתה האינטלקטואלית והן ברוח החברותא ששרר בו. נושא הכנס על גלובליזציה, אנטי גלובליזציה וישראל חיבר את העשייה שלנו בין הכללי והספציפי, בין המקיף למקומי, והתמודד עם סוגית הרלוונטיות של העבודה שלנו לחברה הישראלית.

לפני שנה שינינו כיוון, הגענו לקצה הצפוני של ארצנו ובמכללה האקדמית תל חי, בכנס הגדול ביותר הזכור לנו במשך שנים רבות, הן במספר המשתתפים והן במספר המציגים, כולל עמיתים מדיסציפלינות קרובות שמוצאים בכנסים שלנו אכסניה ראויה להצגת עבודתם, דנו בפנים השונות של הפריפריה הישראלית. המושגים התהפכו: הפריפריה הפכה להיות מרכז עניינינו תחת הנוף המרהיב של החרמון המושלג ועיניהם הפקוחות של טרומפלדור וחבריו שמעניין מה היו חושבים על ההפרטה בקיבוץ שניר, העצמת נשים בקרית שמונה ומצבם הלא מלבב של תושבי כפר רג'ר או אנשי צד"ל לשעבר המתגוררים בגליל. שרה ארנון, שמואל שמאי ותמר הורוביץ, בסיוע הנהלת המכללה הראו לנו איך אפשר לארגן כנס גדול ומרשים במקום קטן.

בפברואר הקרוב יתקיים הכנס הבא באוניברסיטת בר אילן, עוד מקום שלא ביקרנו בו למטרות כנס שנתי במשך שנים רבות. נושא הכנס הפעם, "סוציולוגיה, אתיקה, פוליטיקה" הפך להיות (ולצערי הרב אני חייב להודות) רלוונטי ביותר לעניינינו הן בשל שאלות של אתיקה מקצועית שצצו בשנה האחרונה והן בשל ניסיונות להפעיל שיקולים פוליטיים-ערכיים כלפי עבודתם ומקומות עבודתם של חלק מעמיתינו. ועדה מארגנת בראשותה של אורלי בנימין שוקדת בהעלאת נושאים אלה לקדמת הבמה תוך התבוננות כפולה: הן על ההשפעות וההשלכות האתיות של העשייה הסוציולוגית והן על ההבניה החברתית של האתיקה והמוסר. הפוטנציאל הטמון בנושא הכנס הוא עצום ואני מקווה כי, בעזרת כולנו, הוא גם יתממש.

ומה עוד עשינו, בעזרתכם ובעזרת כל ממלאי התפקידים הללו בשנתיים וחצי האחרונות? בנינו לאגודה אתר חדש, ואני מקווה כי אתם מוצאים אותו נגיש ושימושי יותר מקודמו. מיסדנו את הקשרים שלנו עם כתב העת "סוציולוגיה ישראלית" ולראשונה נכללים בוועדת המערכת של כתב העת גם נציגים של האגודה. סדרת ספרי האגודה קיבלה תנופה מחודשת בעקבות הסכם עם קרן שניצר באוניברסיטת בר אילן, אשר ממסד וגם מעלה באופן משמעותי (עליה של כ-33%) את התמיכה הכספית של הקרן בסדרה. שני הכרכים הבאים של הסדרה, על דמוגרפיה ועל זקנה,

לידכם ולנסות לתרום ככל יכולתי לעשייה הסוציולוגית הישראלית.
בברכה,
ויקטור עזריה

**על הומו פרנקפורט בקיבוץ שניר:
על רעיונות של צדק ובניית מוסדות משני
צדדיו של רחוב גרמני
ד"ר גד יאיר**

לפני שבעה חודשים – במסגרת כנס האגודה הסוציולוגית הישראלית – הדדמנו לביקור בקיבוץ שניר. כבר מבראשיתו הפגין קיבוץ שניר אופי רדיקלי. בשנת 1981, לדוגמה, חברי הקיבוץ החליטו לעבור ללינה משפחתית, ובכך הביאו לגירושם מתנועת הקיבוץ הארצי. בשנים האחרונות היה קיבוץ שניר מהראשונים בתנועה לשינוי דפוס ההווה הקיבוצית, תוך שהחברים בחרו במודל של קיבוץ שיתופי לצד קהילה אינדיבידואליסטית ומופרטת. העיקרון – אליו הגיעו במסגרת דיונים שוויוניים בין הוותיקים למתקבלים החדשים ובין הצעירים לבוגרים – הוא לאפשר "רצפת" הכנסה ותנאי קיום אחידים לכולם; אך למי שמעוניין ביזמות רווחית המתבססת על כישוריו האישיים – "השמים הם הגבול". יש שם קפיטליזם המגולם במודל סוציאליסטי של קהילת רווחה, המבטיחה את חירויות הפרט. כך קרה שבעלי ההכנסה הגבוהה עברו למודל מופרט, תוך תשלום "מס מוניציפלי" לקהילה בכדי לתמוך במשפחות הנותרות במבנה השיתופי. בתהליך של דיאלוג פנימי מתמיד, שאמור להבטיח שוויון צודק לכולם לצד אינדיבידואליזם של חירות, הלך והתגבש בקיבוץ שניר שנמשך מספר שנים. העיקרון המנחה שלו הוא "דאגה לפנסיה" לחברי הקיבוץ; שיהיה להם מה להוריש לדור הממשיך – בין אם הצעירים יבחרו להתיישב בקיבוץ ובין אם לאו; שבני הקיבוץ הצעירים לא יהיו מופלים לרעה יחסית לילדים שנולדו בכל צורת התיישבות אחרת. אם האבות המייסדים לא פתרו את בעיית דור ההמשך על הנייר ומראש, דור ההמשך בשניר מנסה למצוא את המכניזם הצודק, שיאפשר על שמירת אורח החיים הקיבוצי-קהילתי ללא הקרבת טובת הפרט ותוך שחרור יכולותיו האישיות. שני דברים חשובים בעיני החברים בקיבוץ – טובת החברים כפרטים (מימוש עצמי ודאגה לדור ההמשך), והמחויבות שלהם ל"יחד" המשותף, לקהילה היצרנית שלהם – לגמיינשפט. היום, כבעבר, מטרת הקיבוץ היא ליצור קהילה יותר צודקת, יותר שוויונית אך גם יותר אינדיבידואליסטית; חברה שמצליחה למצות את היכולות האישיות של חבריה ללא יצירת פערים כלכליים וחברתיים חמורים.

חודשיים אחר-כך, במסגרת הרצאה בקורס תיאוריות סוציולוגיות לימדתי שיעור על אסכולת פרנקפורט. זהו שיעור היסטורי בחלקו ואנליטי בחלקו. בצד ההיסטורי

אני שמח לבשר כי מספר החברים עבר את 350 האנשים ואנו משתדלים להגדיל אותו עוד יותר. על אף גידול משמעותי זה, אני עדיין מתקשה לשכנע עמיתים כי יציאה לשבתון איננה סיבה להפסקת חברות, גם לא לשנה, וכי רצוי שהחברות תשקף תחושת זיקה ומחויבות כלפי הקהילה הפרופסיונלית כולה, מעבר לשירותים ספציפיים המתקבלים באותה שנה.

וזה מביא אותי לנקודה הרגישה ביותר מבחינת דמותה ותפקודה של האגודה הסוציולוגית הישראלית. נוצר רושם כי האגודה פועלת במרץ ומספקת שירותים חשובים לפריפריה של העשייה הסוציולוגית הישראלית והיא גם מקבלת תמיכה רבה מאותה פריפריה בעוד שב 'מרכז' התמונה מעורבת יותר: חלק מחברינו במחלקות לסוציולוגיה אכן פעילים באגודה במגוון תפקידים אולם רבים אחרים אינם חברים באגודה ורק לעתים רחוקות פוקדים את הכנסים שלה. עלי להוסיף מיידי כי אני מברך את ההשתתפות המרבית של הפריפריה הסוציולוגית בפעולות האגודה. אינני רואה בזה שום דבר שלילי, ויתכן כי בתקופת כהונתי הפזילה לכיוון הפריפריה אף גברה. עמית קרוב שיישאר בעילום שם 'מאשים' (?) אותי כבר שנים רבות כי אני 'פופוליסט' ולא 'אליטיסט'. נכון הוא שאני רואה בפריפריה של העשייה הסוציולוגית עשייה לא פחות רלוונטית לחברה הישראלית, אם לא יותר. אולם בכל זאת הייתי שמח לו הייתי יכול לקרב יותר דמויות מרכזיות לפעילות באגודה. אינני יודע מה יכולה האגודה לספק לאותן הדמויות המרכזיות. האליטה של הסוציולוגיה הישראלית איננה זקוקה, מקצועית, לאגודה ולא רואה בה זירת פעולה חשובה. אולם, אם הן היו לוקחות על עצמן יותר פעילות באגודה (בואו נתחיל עם הרשמה לחברות...) אפילו כ'אזרחות טובה' בלבד, היה לזה, ללא ספק, משקל סמלי לא מבוטל, גם בעיני אותה פריפריה אותה אנו משרתים בנאמנות. אחרי הכל, גם אותה פריפריה מזהה, מכירה ומעריכה את ה'פיגורות' של הסוציולוגיה הישראלית, וכולנו היינו יוצאים מחוזקים אם אותן ה'פיגורות' היו בולטות יותר גם במסגרת האגודה. אני מודה כי לא הצלחתי להניע את הגלגל בכיוון זה, לפחות לא בקצב המספק אותי, ונשארתי ללא השראה לגבי מה ניתן לעשות בנדון. אני מאחל לבא אחרי להצליח יותר בכיוון זה.

היו לי שנים מרתקות בראשות האגודה, ולמי שטרם יודע, אבשר כי זמן קצר אחרי סיום כהונתי, אני עתיד לצאת לגמלאות מהאוניברסיטה שלי לאחר יותר משלושים שנות עבודה. לא אפסיק, כמובן, את פעילותי המקצועית הסוציולוגית לפי מיטב יכולתי. אשמח גם להמשיך לשרת את האגודה בתפקידים שונים. אולם, אשתי ואני החלטנו לצאת לגמלאות מוקדם, כאשר אנחנו עוד יכולים ליהנות מהן. יש לנו תוכניות רבות של נסיעות, צרכנות תרבותית, שיחות מרתקות עם נכדים כאשר הם עוד בגיל שמוכנים לכך, ואנו רוצים להספיק לטעום כמה שיותר ממטעמי העולם.

שוב תודה, חברים יקרים, על האמון שנתתם בי ועל הכבוד הגדול שהענקתם לי. אמשיך, כמובן, לעמוד

- ומעמד; לכל אחד זכות לשאול, ולהעלות ביקורת כנגד כל טיעון המועלה בשיח.
- לכל אחד זכות לטעון טענה כעולה על דעתו.
- לכל אחד הזכות להביע את עמדותיו, שאיפותיו וצרכיו.
- אסור למנוע מדוברים – באמצעות כפייה חיצונית או פנימית – מלממש את זכויותיהם הללו. אסור שבחברה יהיה כוח, במיוחד כשקובעים את ההסדרים המכוננים אותה.

ההרצאה על קהילת השיח האידיאלית של הברמאס הזכירה לי את חבר קיבוץ שניר, בדיבורו הישיר והכנה. זה כמו זו עצמו עיניים וחשוב: מהי קהילה ראויה? איך אפשר להצדיק הסדרים פוליטיים וחברתיים? ושניהם – איש השדה ואיש הדעת – השיבו את התשובה הקאנטיאנית: עשה כחוק רק את מה שהוא כללי ושתסכים שיחול גם עליך. צור הסדרים אוניברסליים ושוויונים. אינדיבידואליים אך הוגנים. אך מה לאסכולת פרנקפורט ולקיבוץ שניר? ובכן, קיבוץ שניר הוא פרנקפורט.

לצידה של אסכולת פרנקפורט – אי שם בראשית המאה העשרים – מצידו האחר של הרחוב, שכנה אסכולה סוציולוגית-תרבותית אחרת. לענייננו: אסכולת בובר-אופנהיימר. מרטין בובר למד סוציולוגיה אצל גיאורג זימל – היהודי הנאו-קאנטיאני – ולמד ממנו על הדיאדה: על הקשר האוטנטי היכול להתקיים רק בין האני לאתה, ועל המהפך התודעתי בכניסת השלישי, שהופך יחסים לכמו-חפצים; שבמקום הקשר בין האני לאתה הנעשה כמטרה לעצמה, זיקת הקשר הופכת בקשר עם הלז, לאמצעי. לצד בובר – פראנץ אופנהיימר. גם כן סוציולוגי גרמני, גם כן יהודי. אופנהיימר, ב-1909, הציע את תרשים ההתיישבות הראוי לציונות כשילוב בין אינדיבידואליזם לסוציאליזם, בין חירות הפרט ועבודתו האוטנטית לבין שלמות הקהילה המקומית. בשנות העשרים המוקדמות חבר לקבוצה גם ארתור רופין – סוציולוג גרמני נוסף. רופין, כזכור, הוא האיש אשר על ההתיישבות במפעל הציוני – והלז מקים בישראל חברה צודקת ברוח תפיסות ההוגנות הקאנטיאניות. זאת כיוון שהאידיאל של הקבוצה הציונית מפרנקפורט הוא אותו אידיאל כמו של האסכולה המרכזיסטית: הגמיינשפט הגרמני, הקהילה האוטנטית, המחוברת לאדמה, חברה שאין בה לא כוח ולא פוליטיקה; ובמקביל, זו חברה שאמורה להתבסס על הטוב והיצירתי שבאדם, על ייחודו וסגולותיו – חברה שבהעדר ניכור וכפייה תמצה את יכולות החברים בה ותאפשר יצירה תרבותית עשירה מתוך המקום, מתוך האדמה וזיקת האדם אליה.

עולה מכך, שתפיסות הצדק המכוננות את הקיבוץ בישראל קמו מתוך האידיאלים של החברה הגרמנית. על תרומתו של רופין לתנועה הקיבוצית אין הרבה מה

מודגשת בניית האסכולה המיוחדת של קבוצת ההוגים היהודיים הביקורתיים, שהתקבצו במסגרת מה שיכונה לימים "אסכולת פרנקפורט". מדובר על קבוצה גדולה למדי של חוקרי חברה ותרבות, יהודים מרכזיסטים ואנטי-ציוניים ברובם, שניסו להסביר במשנתם את הסיבות לאי-ההצלחה של המהפכה הפרולטרית ואת התפתחות התודעה המזויפת בקפיטליזם המאוחר של המאה ה-20. בעבודתם הם חיברו רעיונות של מרכז (היהודי), מזה, ופרויד (היהודי) מזה. וכזכור, לא זה ולא זה דבקו ביהדותם ולא ראו עצמם חלק מן התרבות היהודית (למרות שבערוב ימיו פרויד, כמו יהודים-גרמנים אחרים, טען שיהדותו היא בשר מבשרו והוא לא יכול לבחור שלא להיות יהודי). בשיעור זה אני מגולל את השתלשלות גלות האסכולה (ברובה לארה"ב) והתפתחותה. למרות שאדורנו, מרכזיה, הורקהיימר, פרום וחברים אחרים בקבוצה המשיכו בעבודתם, מלחמת העולם השנייה פגעה באסכולה בצורה משמעותית, ועם שובם של מרבית חבריה לגרמניה לאחר המלחמה, לא נותרה בידם עוד התשתית המוסדית שאפשרה לאסכולה לפרוח מחדש.

אולם לא אלמן ישראל. דמות אחת נישאת בסוציולוגיה הגרמנית מעל כולם – הממשיך של האסכולה מפרנקפורט: הגוי יורגן הברמאס. בשלושת העשורים האחרונים הצליח הברמאס להצמיח מחדש את הסוציולוגיה הגרמנית. אין ספק כי הברמאס עושה שימוש רב בידעו את הסוציולוגיה האמריקנית (שילוב בין "תורת המערכות" הפרסונית לבין תפיסתו הפרגמטיסטית בדבר הזיקה שבין אדם לאדם, אותה הוא לוקח מג'ורג' הרברט מיד). אך גם אין ספק כי הברמאס מחיה את השפה הסוציולוגית הגרמנית, את תפיסת העולם הגרמנית, ואת מושגי הצדק הגרמניים. בשנות השבעים – כשמחאות אנרכיסטיות ערערו את היציבות הפנימית בגרמניה – הברמאס נפנה לעסוק בשאלות של לגיטימציה (שכבר מקס ובר הגרמני, אגב, עסק בהן – והעיסוק בהצדקת הסדר והחברה – הצורך להצדיק את האחדות הכפויה עליהם – הוא תו זיהוי גרמני בן כמאתיים שנים). ואכן, בתרגיל מתודולוגי אופייני להגות הגרמנית – הפנומנולוגיה כדוגמה, ובר כהשלמה – הברמאס עוצם את עיניו וחושב: "מהו סדר חברתי בר-הצדקה? מתי אנשים יכוננו חברה צודקת? איך והאם ניתן להצדיק את הדמוקרטיה?" התשובה שלו, מתוך הבנת יחידת המיקרו הקטנה ביותר, קרי האדם, היא: "ניתן להצדיק רק קהילת שיח אידיאלית – והיא המודל לחברה צודקת." כשנקודת המוצא שלו היא הקשר בין אדם לאדם, התקשורת האוטנטית בין אדם לחברו, הוא מגיע לנוסחה הבאה: קהילות-שיח אידיאליות (Ideal Communities) משמשות (Speech Communities) האוניברסלית ביותר של הדפוס הפוליטי הרצוי (והאוניברסליות היא רעיון גרמני קאנטיאני, כזכור).

קהילות אלו מבוססות על ההנחות הבאות:

- כל בר-יכולת לשוחח רשאי להשתתף בשיח, ללא קשר למין, גיל, דת

היטב עם הלך הרוח שמתבטא כבר שניים-שלושה עשורים בסיסמאות כמו "מושחתים נמאסתם" או "איפה הבושה", סיסמאות אותם מפיצים "בעלי עניין" כדי להשיג יתרון, פוליטי או מסחרי, על מתחריהם. שיח השחיתות עוסק בדרך כלל בקשר בין הון לשלטון -- בין אם שימוש בשלטון להשגת הון (פוליטיקאים הלוקחים שוחד); או שימוש בהון להשגת שלטון (פוליטיקאים המחלקים שוחד), כמו -- לכאורה -- במקרה האחרון. התפיסה הרווחת בשיח השחיתות המקובל, היא כי יש להלחם בתופעה זאת בשתי דרכים עיקריות -- אכיפה נמרצת יותר של החוק (באמצעות המערכת המשפטית) והעמקת הנורמות של יושר ציבורי (באמצעות המערכת החינוכית). הבעיה היא רק זו שהשחיתות אינה המחלה אלא התסמין (סימפטום).

כך למשל במקרה שלפנינו, זיוף הטפסים הוא רק תסמין לבעיה שמסתתרת מאחוריו והיא שכבר אין דבר כזה -- "מפלגה". לכן אפשר לומר כי לא הטפסים מזויפים אלא המפלגה מזויפת. המשך קיומה של ארגון הקרוי מפלגה, בזמן שלמעשה זאת מסגרת חלולה -- ללא אידיאולוגיה או תוכנית, ללא חברים או הנהגה, וללא ייצוג של אינטרס חברתי מוגדר, והיותה של מסגרת זאת מרכיב חיוני בבחירות הדמוקרטיות -- זוהי הבעיה היסודית, ולא הניסיון הפתטי משהו של פוליטיקאים לקיים את מצוות האות המתה של "חוקת המפלגה" המחייבת אותם להיבחר "באופן דמוקרטי". וכמובן אין מדובר כאן על מפלגת העבודה בלבד. עננת השחיתות האופפת את הליכי בחירת המועמדים במפלגת הליכוד הביאה כזכור להאשמות כי למפלגה אורבת סכנה של השתלטות גורמים פליליים. כאשר המסגרת המפלגתית חלולה כמה קל לעברייני להשתלט על סניף מפלגה מקומי או "קבלן קולות" לגייס חתימות של אוכלוסייה מן הפריפריה (לפחות משהו טוב יצא במקרה האחרון: מפלגת העבודה הפכה למפלגה היהודית-ערבית הגדולה בישראל!).

בשיח השחיתות מוגדרת הבעיה באות אחת -- ו' החיבור שבין הון ושלטון. אם רק ניתן יהיה לסלק את ה-ו' ולהפריד בין הון ושלטון יהיה מחננו טהור. אך ו' החיבור היא רק התסמין. הבעיה המהותית מתבטאת באות אחרת -- ה' הידוע: שלטון ההון. בחברה הקפיטליסטית הגלובאלית שלטון ההון הולך ומצמצם, הולך ומרוקן, את המרחב הציבורי. מצד אחד הוא עובר מקדונלדיזציה -- בחירות כמערכת שיווקית, ומצד שני הוא עובד ג'יהאדיזציה -- בחירות כמערכת קהילתית. וכך, את מקומן של מה שהיו פעם מפלגות ממלאים עכשיו "קמפיינים" מקצועיים מתוקשרים של מועמדים המצויים בחיפוש תמידי אחר מממנים (באמצעות "עמותות" של תורמים) ואחרי קהלים (באמצעות הבטחת "הטבות" לבוחרים). למרבה הצער, החלופה הנוצרת בפועל לשלטון ההון איננה חלופה דמוקרטית, אלא התבצרות המונית של מפסדי הגלובליזציה ב"מפלגות" הלוקליזציה (דוגמת ש"ס), שכל מה שיש להן להציע הוא להמיר את השחיתות המופרטת בשחיתות קהילתית, כלומר קידום האינטרס של קהילת זהות אחת על חשבון

להכביר מילים. גם על בובר אתם יודעים -- אתם הלא מכירים את אמירותיו על הקיבוץ כניסוי באוטופיה חברתית צודקת - הניסוי שטרם נכשל; ועל אופנהיימר, גם על ביקורתו על הקיבוץ בהתממשותו כמסגרת פחות מדי אינדיבידואליסטית, לבטח שמעתם.

אז הנה סגירות מעגל. השיחה בקיבוץ שניר היא תולדה של השיחה האינטלקטואלית שהתרחשה בפרנקפורט לפני כמאה שנה. אם תרצו, שורשיה של השיחה הזו התפתחו שם כבר לפני למעלה מ-200 שנים. המעניין הוא שלא משנה באיזה צד של הרחוב ישבת בפרנקפורט -- בצד המרכזיסטי והאנטי-ציוני או בצד הציוני-סוציאליסטי -- תפיסות הצדק שנחשבו דרכך הן אותן תפיסות; תפיסות החברה הצודקת הן אותן תפיסות, משמאלו של הרחוב ומימינו. אלו הן תפיסות שמתחילות באדם ובחירותו -- באני ואתה, בדיאדה, בקהילה, באדמה וביצירה אותנטית; קאנט, הרדר, זימל, בובר. והקיבוץ, שסטה במשך כמה עשרות שנים לכיוון טוטלי ואנטי אינדיבידואליסטי בשל השפעתה של המסורת הרוסית, מוצא עצמו חוזר היום למקורותיו האידיאולוגיים בפרנקפורט. אינדיבידואלים קהילתי, או כפי שהדבר מנוסח באתר שמצאתי בחיפוש אחר אופנהיימר: The School for Cooperative Individualism.

לכאורה זהו לקח על כוחם של סוציולוגים בבניית מוסדות. אולם אני חושב שהסיפור הזה מציע לקח חשוב יותר בדבר כוחם של רעיונות תרבותיים עמוקים, אשר בדרכי עורמה מוצאים עצמם ממשיכים מעבר לזמן, מעבר למקום. ואנחנו -- בני האדם -- אנחנו רק בתורנות שמירה; אנחנו שומרי ערכים ותבונה, תורנים כמעט מקריים בשרשרת הגדולה של הקיום התרבותי. ונדמה לי שכעת זו תורנות השמירה שלנו על הערכים של הנאורות -- של החירות ושל היצירה, של הקהילה והאנושיות. ותורנות השמירה הזו נמשכת בשניר, בתנועה הקיבוצית המתחדשת לרעיונות ראשיתה, וכן, גם באוניברסיטה -- שהברמאס חשב דווקא אותה לאידיאל של קהילת השיח האידיאלית. טוב שיש אידיאלים, שהרי הם והם בלבד מאפשרים את הקוסמופוליטיות, את האנושיות הקאנטיאנית שאולריך בק ממחזר בימינו. אבל זה כבר בעצם סיפור גרמני. במילים אחרות, אנחנו והאידיאלים המכוננים של חלק מהמוסדות החברתיים שלנו לכודים -- לטוב ולרע - במכלאת התרבות הגרמנית. ללא כוונה. אכן, רקוויאם גרמני.

סוציולוגיה בעיתונות

לא המיפקד מזויף, אלא המפלגה / אורי רם.
"הארץ" 23/6/2005

הגילויים על טפסים "מזויפים" במיפקד שהתנהל במפלגת העבודה לקראת ה"פריימריס" שבו ייבחר מנהיגה הבא, נתפסים בשיח הציבורי כעוד מקרה של "שחיתות" של פוליטיקאים. מקרה אחרון זה מתיישב

"נעלבו": הם היו משוכנעים כי קנאי המדינה היהודית ודמוקרטיה מהשמאל יסכימו לקיים משאל עם. איך הגיבו תומכי ההתנתקות? בתשובה פרמליטית פרוצדורלית. לא ענו בצורה עקרונית, חד-משמעית, כי כיבוש ודמוקרטיה הם דבר והיפוכו וכי לא ניתן להחליט באופן דמוקרטי לקיים כיבוש. לא אמרו כי משאל עם בקרב הישראלים על יציאה מעזה משול למשאל עם בקרב אזרחי סוריה על יציאתם מלבנון. מדוע ראשי מועצת יש"ע ממשיכים לדבר בשם הדמוקרטיה? מדוע הם יכולים להשתמש בסיסמה הגזענית "יהודי לא מגרש יהודי" בלי להניד עפעף? כי גם תומכי ההתנתקות משתמשים בנימוק גזעני. הנימוקים המצדיקים את ההתנתקות אינם הסבל של מיליון וחצי פלשתינאים החיים בתנאי הצפיפות הגדולים בעולם, וגם לא האבטלה והעוני המשוע, או זכותם לזכויות אדם וזכויות אזרח, או האי-חוקיות של הכיבוש וההתנחלויות. גם לא חזון של שלום. הנימוק הוא "הסכנה הדמוגרפית של מיליון וחצי פלשתינאים. החייל העריק מוכה המשיחיות תקף את נקודת התורפה של מצדדי המדינה היהודית ודמוקרטיה, את אזרחיה הערבים וחייליה הדרוזים. בחירת היעד היא תוצר של חשיבה פוליטית של קבוצת קנאים המוכנים להקריב את חייהם למען זירוז הבאת המשיח. יש להם עוד יעדים. הם מוכנים להפוך את ארץ ישראל לגיהנום ולהצית את כל המזרח התיכון. האם עומדת מולם מנהיגות פוליטית בעלת מחשבה בהירה, חזון ויכולת ביצוע? גינוי הרג חפים מפשע ודקויות בהתנתקות אינם מספיקים כעת. צריך לעקור מתוכנו את הכיבוש ואת השיח הגזעני שעליו הוא מושתת.

ספרי סוציולוגיה חדשים

Comparing Modernities: Pluralism versus Homogeneity / Eliezer Ben-Rafael and Yitzhak Sternberg. Published by Brill.

Essays in Homage to Shmuel N. Eisenstadt
ספר זה יצא לכבודו של שמואל נח אייזנשטדט בהגיעו לגיל שמונים, בהיותו בשיא הישגיו האינטלקטואליים הבולטים בתחום של מדעי החברה בכלל ובסוציולוגיה בפרט. ספר זה מוקדש לאחד מתחומי המחקר העיקריים שלו, שהינו המחקר ההשוואתי של תרבויות.

היסטוריה בשר ודם: הציונות מנקודת ראותם של מנהיגי מושבת ראשונים / יעל עצמון. הוצאת הספריה הציונית, מוסד ביאליק, ירושלים

מטרתו של ספר זה היא לבחון הכללות קיימות ולהעמיד בסימן שאלה קביעות מקובלות במחקר ההיסטורי-חברתי של ארץ-ישראל בסוף תקופת השלטון העות'מאני ובראשית המנדט הבריטי. הספר עוסק בשאלות כמו: באיזו מידה ובאילו נושאים היתה

אחרות. המרחב הציבורי הדמוקרטי -- בו פעלו פעם מפלגות -- נמחץ בין הפוליטיקה הגלובלית של השוק והפוליטיקה הקהילתית של הזהות. את השחיתות אכן ראוי לבער, אך את סיבותיה המבניות עוד יותר.

קנאות בחסות השלטון / לב גרינברג. "הארץ" 13/9/2005

על שלושה דברים עומד הכיבוש: על הגזענות, על הקנאות המשיחית החמושה ועל נאמנות החיילים הדרוזים. כל אלה הועלו ברגע אחד על ידי פיגוע ההתאבדות בשפרעם.

לאחר "מפגני הדמוקרטיה" של ראשי מועצת יש"ע בשדרות ובאופקים, בא תורם של הקיצונים להפגין את כוחם ההרסני. המסר של הקנאים, כפי שיצא משפרעם, הוא שהם מוכנים להתאבד, מוכנים להרוג - ערבים, דרוזים, ואולי גם יהודים. אם צה"ל לא יחרים את נשקם, לא יבצע מעצרי מנע ולא יגן בצורה רצינית על כל היעדים הצפויים לתקיפה, הפיגוע בשפרעם יהיה רק יריית הפתיחה של מסע אימים משיחי שעוד לא ראינו דוגמתו, לא עם ברוך גולדשטיין ולא עם יגאל עמיר. הקנאים המשיחיים רציניים, מסוכנים ורואים עתה את שעת הכושר שלהם.

הבעיה היא שהקנאים המשיחיים הם אחד ממרכיבי היסוד שעליהם מושתת שלטון הכיבוש. הם מסיירים בכבישים חמושים בנשק של צה"ל. הם פוגעים בשכניהם הפלשתינאים, בעדריהם וביבוליהם, וגוזלים את אדמתם ופרנסתם. פחד האוכלוסייה הוא מרכיב חיוני לקיום משטר כיבוש. לכן צה"ל מעניק חסות לקנאים המשיחיים, מספק להם נשק התקפי (להבדיל מאקדח להגנה עצמית) ומעלים עין מעבירותיהם. אולי לכן לא נכנסו לתפוח לחפש את החייל העריק, אף שהוריו התחננו כי ייקחו ממנו את נשקו. מרכיב יסודי שני של הכיבוש הוא החיילים הדרוזים במג"ב; בלעדיהם צה"ל היה מתקשה לשלוט על רוב האוכלוסייה הפלשתינית השקטה. הם חיוניים כי הם מדברים ערבית ומבצעים פקודות ללא סכנה של "סירוב מצפוני" בנוסח חיילים יהודים מיוסרים. הם לא משרתים ביחידות העלית המבצעות חיסולים, מסתערבות או מספקות מודיעין מדויק. הם במג"ב - באים במגע עם האוכלוסייה במחסומים, מתעמתים עם מפגינים, יורים גז מדמיע וכדורי גומי. כפי שפורסם באחרונה, הם גם שיקרו למשטרה כדי להפיל מפגינים לא אלימים נגד הגדר. בשל נאמנותם הפכו יחידות מג"ב לחיוניות לביצוע ההתנתקות. ייתכן שזאת הסיבה שהפיגוע היה בשפרעם, יישוב ערבי עם אוכלוסייה דרוזית גדולה. הוא נועד לסכסך בין החיילים הדרוזים למדינת ישראל.

המרכיב השלישי של הכיבוש הוא הגזענות. בלי השיח הגזעני השולט בזירה הציבורית לא ניתן היה לקיים 38 שנות כיבוש ובאותה נשימה לקרוא לישראל מדינה דמוקרטית. ישראל היא דמוקרטיה רק אם מוחקים את הפלשתינאים מן התודעה. למחיקה זו קוראים בשם מדינה יהודית ודמוקרטיה. ראשי מועצת יש"ע הקצינו את עמדותיהם נגד ההתנתקות כי

ההכנסות. היחס בין הכנסות החמישון העליון לבין הכנסות החמישון התחתון הוא 1:76.4!

לא יפלא, איפוא, שבאחד מסקרי דעת-הקהל נותנים 67% מן המשיבים ביטוי לתחושה שהם "רק שורדים". 48% מחזיקים בדעה, שישראל אינה מקום טוב לחיות בחו. 42% מצהירים, שאין להם די כסף להקנות לילדיהם את ההשכלה ההולמת שהיו רוצים להקנות להם. 69% מוטרדים מן הסיכון, שמא לא יוכלו לפרנס את משפחתם בעתיד. 68% מוטרדים מן החשש, שלא יוכלו להזדקן בכבוד, ו-60% חוששים שיאבדו את מקום עבודתם בשנה הקרובה.

תמונה זו מספרת בעצם את הסיפור כולו: כיצד נמוג החלום הגדול על צדק חברתי, כיצד הייתה מדינת ישראל בדור האחרון בקצב גדל והולך ממדינת רווחה למדינה שמערכות שלטונה מחילות הלכה למעשה את עקרונות הדרוויניזם החברתי באמתלה של "הוגנות" ושל "צדק חברתי".

בספר, המנתח את המצוקה החברתית ההולכת ומעמיקה בישראל, מוארים כיסי המצוקה העיקריים. הוא מחזיק 327 עמ'. יש בו 8 פרקים, רשימת מקורות מפורטת ו-38 גרפים. רשימת הפרקים היא כדלהלן:

- ישראל – דבר והיפוכו: מדד פיתוח אנושי גבוה ותוחלת עוני מרקיעת שחקים
- חטא על פשע: אי שיוויון גדל והולך
- אי ממשלה ואי מדינת רווחה?
- ערביי ישראל: חיים בתחתית הפירמידה
- הקיבוצים – מאיגרא רמא לבירא עמיקתא
- משפחות חד-הוריות: מנה אחת אפיים
- הקשישים בישראל: נטל על החברה?
- סוף דבר

נשים באקדמיה הישראלית: דימויים, מספרים, הפליה / נינה תורן. הוצאת רמות.

הספר מתאר ומנתח את הגורמים המרכזיים המעצבים את הקריירה המקצועית של נשים באקדמיה הישראלית: סטריאוטיפים מגדריים, מיעוט מספרי והפליה. דפוס הקריירה של נשים מתאפיין בהתקדמות איטית מזו של עמיתיהם הגברים, ובהתרכזות בדרגות נמוכות ובתחומי מחקר "רכים", שהיוקרה והכוח הטמונים בהם פחותים. בעיות אלה אינן ייחודיות לישראל, אלא קיימות ברמה זו או אחרת בכל מערכות ההשכלה הגבוהה במדינות המערביות המפותחות. עם זאת, המצב בישראל קשה יותר ומשתנה לאט יותר מאשר במדינות אחרות בגלל מסורות תרבותיות ובגלל המצב החברתי - הפוליטי הנוכחי. הפעילות החברתית והתחיקתית שנעשית לקידום השוויון בין המינים באקדמיה הינה אינטנסיבית ואפקטיבית פחות מאשר במדינות אחרות.

הספר מיועד לכל מי שמתעניין בתהליכים של היווצרות והשתמרות של אי - שוויון בין קבוצות חברתיות, ובמיוחד לאלה המוטרדים מאי - שוויון מקצועי על בסיס מגדר ולאלה אשר מתעדתים (ובעיקר מתעדות) לפתח קריירה אקדמית.

נקודת הראות של המנהיגות המקומית זהה לזו של המנהיגות הלאומית? האם המגעים שהתנהלו במושבה עם מנהיגות השלטון העות'מאני, ומאוחר יותר עם נציגי השלטון הבריטי, משקפים גם גוונים שונים בהתייחסותם לאוכלוסייה היהודית מאלו המופיעים בתיאורי ההיסטוריה של התקופה?

באילו תנאים היסטוריים נוצרה פריצת דרך מחשבתית שהובילה לשינוי ביחסים בין קהילת האיכרים לבין קהילת הפועלים במושבה, שהיו נתונות בקונפליקט תרבותי-פוליטי במושגים של מי מהן מופקדת באופן בלעדי על השליחות הלאומית. התייעוד המצוי על תולדותיהם של אנשי משפחה אחת במושבת ראשונים, אשר היו ממנהיגי הפוליטיים והחברתיים – פותח אשנב לקריאה מחדש של תולדות התקופה.

תולדות המשפחה זורות אור על דמויות בולטות של נשים בראשית ההתיישבות הציונית. להיסטוריה המשפחתית הנחקרת אופיינית קבלת הכרעות מרכזיות על ידי אם המשפחה. הספר מספק מבט מקרוב על נשים יוצאות דופן שניהלו משק משפחתי בתקופה זו וכן על ניסיונותיהן של נשים להשתתף בזירה הציבורית, כאשר השתתפות זו בלתי מקובלת.

ממדינת רווחה לדרוויניזם חברתי: השעם הריבודי בישראל / דן סואן. הוצאת צ'ריקובר מוציאים לאור בע"מ

לאן פניה של מדינת ישראל?

בשנת 1896 נדפס לראשונה ספרו של ד"ר תיאודור הרצל, *מדינת היהודים*. ספר בן כ-30,000 מלים, המתאר בלשון בהירה ופשוטה מדינה, האמורה להיבנות על עקרונות מוגדרים של צדק חברתי.

חברת צ'רטור אמורה לספק למהגרים קרקע, מגורים ועבודה במקביל לפיתוח המסחר והתעשייה. רוח קדימה ונאורות היא הבסיס לקיומה של המדינה. בין מאפייניה יום עבודה של שבע שעות, הגבלות חמורות על עבודת נשים, דאגה לשכבות המצוקה, יחידות דיור מרווחות, בתי"ס מעולים ואורח חיים של יושר, הגינות וצדק חברתי. שש שנים מאוחר יותר, בשנת 1902, נדפס ספרו השני של ד"ר הרצל, *"אלטנוילנד"* – רומן אוטופי על חידוש יישובה של ארץ-ישראל. אם יסודות מדינת-הרווחה מופיעים בכללותם כבר בספר הראשון, הנה בספר השני עוצמתם מודגשת בהרבה: המבנה החברתי של מדינת היהודים המתוארת בנוי על שילוב של מחוייבות קהילתית וסיוע הדדי עם כלכלה בנוייה על יסודות שיתופיים.

קרוב למאה שנה לאחר פרץ האופטימיות והחזון של חוזה המדינה מלמדים נתוני הביטוח הלאומי, כי בשנת 2003 הגיע מספר המשפחות העניות בישראל לכ- 366,000, מספר העניים ל-1,427,000 ומספר הילדים החיים מתחת לקו העוני, לכ- 652,000. 30.8% מכלל ילדי המדינה הם עניים! לא זו אף זו: בעוד שחלקם של שני העשירונים התחתונים בכלל הכנסות המדינה אינו מגיע אלא ל- 0.7%, מגיע חלקם של שני העשירונים העליונים ל-52.5% מכלל

ספיר). אליהם ניתן יהיה להפנות מאמרים שישפטו על פי ההליכים האקדמיים המקובלים. על המאמרים להיות ראשוניים ומקוריים, מבלי שראו או נשלחו לשיפוט/פרסום בבימות אחרות. מחקרים אמפיריים, מסות הגות רעיוניות או דיון ביקורתי. המעוניינים להשתתף במיזם אף מוזמנים ליצור קשר עם העורכים בזמן כתיבת המאמרים על מנת להסתייע ולקבל ייעוץ והכוון אף בזמן הכתיבה. כמובן, מבלי לוותר על הליכי השיפוט המקובלים שיבוצעו לאחר השלמת המאמר. את המאמרים יש לשלוח כקובץ בדואר האלקטרוני ובמקביל בהדפסה בשני עותקים לאחד משני העורכים:

ד"ר חיים משגב, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן, או למיכללה האקדמית נתניה, בית הספר למשפטים, רחוב האוניברסיטה 1, נתניה (קריית רבין) h-misgav@inter.net.il
ד"ר אודי לבל, המחלקה להיסטוריה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, באר שבע ulebel@bgumail.bgu.ac.il

קול קורא לספר מאמרים על העיתונות המקוונת בישראל

בהמשך ליום העיון "על העיתונות המקוונת בישראל" שנערך בחודש פברואר 2005, מרכז בורדה לתקשורת חדשנית באוניברסיטת בן-גוריון והמכון הישראלי לדמוקרטיה יוזמים ספר מחקרים אשר אמורים להציג בפני הציבור הרחב את מיטב המחקר וההגות בתחום זה, ולהתייחס בין היתר לסוגיות הבאות:

- * תהליכי צמיחה של העיתונות המקוונת – מאפיינים של עיתונים מקוונים
- * תרומתה של העיתונות המקוונת לדמוקרטיה ולשיח הציבורי
- * פרוצדורות עיתונאיות – תהליכי איסוף המידע, הכתיבה והצמיחה
- * דפוסי חשיפה לעיתונות המקוונת – הרגלי גלישה וצריכה
- * עתידה של העיתונות המודפסת והותיקה בעידן האינטרנט
- * נגישות מיעוטים לעיתונות מקוונת
- * השפעות על מפת התקשורת בישראל
- * פרסום בעיתונות המקוונת
- * סוגיות של אתיקה עיתונאית וייחודן בעידן העיתונות המקוונת
- * עיתונות מקוונת ממוסדת מול אמצעי תקשורת אלטרנטיביים ברשת, דוגמת הבלוגים
- * היבטים פסיכולוגיים ותרבותיים של עיתונות מקוונת * כלכלת העיתונות המקוונת
- * הסדרה וסוגיות משפטיות הנוגעות למדיום המקוון (גבולות חופש הביטוי בעיתונות מקוונת, צנזורה, פרטיות, לשון הרע, הסתה, טוקבקים, תיקון טעות ועוד).
- בספר יקובצו מאמרים שטרם פורסמו בבימה אחרת בארץ או בחו"ל, באם הם מסתמכים על הדברים בעקבות יום העיון או מאמרים פרי מחקרים חדשים.

"מולועלם": נשים ונערות יוצאות אתיפיה במרחבים, עולמות ומסעות בין תרבויות / עורכות: מלכה שבתאי ולאה קסן. הוצאת "לשון צחה".

לראשונה בישראל חוברות יחדיו חוקרות בכירות וחוקרות צעירות לבחון סוגיות מרכזיות בקליטתן של נשים ונערות יוצאות אתיפיה בארץ. המעבר בין שתי התרבויות הללו על הקשיים וההזדמנויות שהוא מספק הן ביחס לתרבות הישראלית והן ביחס לתרבות האתיופית הוא הבסיס למאמרים החלוציים והייחודיים המאוגדים בספר זה.

המאמרים מאירים מהיבטים שונים את הבנת השינויים והתמורות שמתחוללים בקרב יוצאי העדה, ומציגים בפני הקורא את ייחוד ההתמודדויות של הנשים והנערות בחיי יום בפרט ושל הקהילה כולה יחד עימן בכלל. מחקרי החלוץ שעל בסיסם נכתבו המאמרים מבקשים לעודד מחקר נוסף וחשיבה רבה על היבטים אלה ואחרים שטרם נלמדו, ולהוות מסגרת התייחסות למתכנני התוכניות ומבצעייהן המתערבים והמשפיעים על חייהן של נשים ונערות יוצאות אתיפיה ועל הקהילה בכלל.

קולות קוראים למאמרים

בצל התנתקות

הליך 'ההתנתקות' מקפל בתוכו רכיבים, תהליכים ומגמות רבות במישורים מגוונים ובתחומים רבים: מדיניות ציבורית, מחשבה מדינית, יחסי צבא וחברה, משפט, סוציולוגיה ופסיכולוגיה פוליטית, תקשורת המונים ועוד. באמצעות אלו ניתן לזהות את עיזובה של מדיניות ההתנתקות, את יחסן של הזירות הציבוריות (המשפטיות, הצבאית, הפרלמנטאית, התקשורתית) כלפיה ולעמוד על מאפייניהם של שחקנים ומוסדות במרחב הציבורי הישראלי ביחס לסוגיות קריטיות: נאמנות לבוחר, האפקטיביות של המחאה הציבורית ועוד.

בנוסף, נראה כי מדובר ב- 'אירוע שיא' ישראלי אשר ניתן לסמנו כצומת מרכזי הדורש בחינה מעמיקה אודות מאפייני היסוד של המרחב הישראלי: הציונות, הריבונות, היהדות והדמוקרטיה כבסיסים לאומיים.

בשל כך הוחלט להפיק קובץ מחקרים שיעמדו על שלל הסוגיות הקשורות בהליך ההתנתקות. הקובץ ישמש בימה להצגת מחקרים לבחינת האירוע כמקרה בוחן (התבוננות אל העבר) וכבימה לשזירת דרך ברמה הערכית-מוסרית (התבוננות אל העתיד), הן ברמת המחשבה הלאומית והן ברמת המדיניות החברתית. בנוסף תהיה אפשרות לכלול בו מאמרים העוסקים בסוגיות הקשורות בנוכחות הישראלית ביש"ע, היסטורית. פוליטית, משפטית ותרבותית, במידה ואלו יקשרו לסוגיית ההתנתקות.

עורכי הקובץ הם ד"ר חיים משגב (אוניברסיטת בר אילן) והמכללה האקדמית נתניה) וד"ר אודי לבל (אוניברסיטת בן גוריון בנגב והמכללה האקדמית

דוקטורים חדשים לסוציולוגיה

האוניברסיטה העברית

דריה מעוז - היבטי מחזור חיים במסע של ישראלים להודו.

אוניברסיטת תל - אביב

יובל אשוש - צורות זהותיות של חברי קיבוץ בעידן השינוי.

דפנה הקר - 'אמהות', 'אבהות', ומשפט: ניתוח סוציולוגי של השדה המעצב הסדרי משמורת וראייה בגירושין.

יעל השילוני-דולב - החיפוש אחר הילד המושלם: פיקוח על ילודה וניהול גנטי בגרמניה ובישראל.

תמר סגיב-שיפטר - איכות ברפואה: חקר מקרה של הפרופסיה הרפואית בישראל.

רונן פרידמן - 'מרד קדוש' חדש: התחדשות ציונית-דתית בעולם חברתי משתנה.

יצחק שטרנברג - ילידיות ארצישראליות בפרספקטיבה השוואתית.

אוניברסיטת חיפה

באדי חוסייסי - משטרה ואכיפת חוקק בחברות שסועות: אוריינטציות של הפלסטינים אזרחי ישראל כלפי המשטרה.

אוניברסיטת בר - אילן

חאלד עסבה - האקלים החברתי בבתי-הספר הערביים והשפעתו על התנהגות אלימה בקרב תלמידים.

עידו ליברמן - הציונות הדתית בדרך לבידוליות הילה העליון - טיפולי פוריות בראי ההתנסות הנשית: גלי זהות ותקשורת זוגית.

סמדר קניון - תביעות בגין רשלנות רפואית.

שרון קמין - תפיסות ריגשיות רווחות בקרב זוגות הורים ישראלים, המגדירים עצמם כשווינוניים.

אור גיא - ניתוח רב שלבי: השפעת הון חברתי והסטטוס הסוציו-אקונומי על תחושת הרווחה של בני נוער בישראל.

משה לוי - שדה הימורים בישראל: בין רציונליות ערכית לרציונליות אינסטרומנטלית.

שירלי הרינג - הרפואה בעידן אוטוסטרדת המידע: מחשוב תיק החולה במערכת הבריאות הישראלית. ליאת קורן - תופעת עישון נרגילה בקרב מתבגרים.

אוניברסיטת בן - גוריון

עדנה אהרונוסון - העצמת נשים מוכות ככלי למניעת אלימות כלפיהן.

טל ליטבק-הירש - תהליכים של התפתחות ושינוי בהבנית זהות: תגוהות לדילמות בקרב צעירים בישראל.

***** הערות:** בגיליון הקודם (מאי 2005) הוצג מאמרן של ד"ר אורלי בנימין ודפנה רובינשטיין. הטעות הינה כי הן דפנה רובינשטיין הוצגה כד"ר. לפי כך, זהו תיקון הטעות - דפנה רובינשטיין עדיין איננה ד"ר.

אפשר כמובן להציע מאמרים העוסקים בסוגיות אחרות בתחום התקשורת המקוונת בישראל, שאינן מופיעות ברשימה הנ"ל. כל המאמרים יעברו הליך של שיפוט על ידי שני מעריכים חיצוניים.

המעוניינים ליטול חלק מוזמנים להעביר בהקדם לחתומים מטה, רצוי בדואר אלקטרוני, את נושא המאמר ותקציר ובו 300 מילים. ניתן לשלוח גם מאמרים הכתובים באנגלית. כל מאמר יישלח לשני קוראים-מעריכים, ומחברי המאמרים אשר ימצאו ראויים יוזמנו להשתתף בסדנת חוקרים שתיערך בתחילת 2006, במכון הישראלי לדמוקרטיה בירושלים.

לפרטים נוספים אתם מוזמנים לפנות לחתומים מטה.

פרופ' מרדכי קרמניצר

motak@idi.org.il

ד"ר תהילה שוורץ-אלטשולר

yairalt@bezeqint.net

פרופ' דן כספי

danca@bgu.ac.il

סקציה חדשה באגודה הסוציולוגית

ביוזמתה של פרופ' דלילה אמיר במסגרת האגודה הסוציולוגיה הישראלית נפתחת סקציה חדשה בנושא "סוציולוגיה של הגוף, מיניות ורבייה".

כל המעוניינים מוזמנים לקחת חלק פעיל בבניית הסקציה ולהשתתף במפגשיה.

בשאלות ספציפיות ניתן לפנות ליו"ר הסקציה, דלילה אמיר: mamir@mscc.huji.ac.il

מענקים ופרסים לסוציולוגים

האגודה הישראלית לקרנות מחקר וחינוך

♦ עמית קפלן, אוניברסיטת תל - אביב
התנהגות כלכלית והתנהגות משפחתית: הסדרים מוסדיים בהקשר השוואתי.
שנה: \$ 10000

♦ מיטל עירן - יונה, אוניברסיטת תל - אביב
צבא, משפחה, מגדר ומה שביניהם.
שנתיים: \$ 6500

♦ לימור סמימיאן - דרש, אוניברסיטה העברית
הבניית תפיסת הנשק הבלתי קונבנציונאלי בישראל.
שנתיים: \$ 5500

קול קורא להצגת עבודות

הכנס ה - 37 של האגודה הסוציולוגית הישראלית

יתקיים ב- 23 - 22 בפברואר 2006

באירוחה של אוניברסיטת בר אילן

נושא הכנס :

אתיקה, סוציולוגיה, פוליטיקה

להלן רשימה ראשונית של נושאי המושבים המקצועיים ושמות מרכזי המושבים :

שם המושב	יו"ר המושב	כתובת מייל של יו"ר המושב
סוציולוגיה של הרגשות	אווה אילוז	illouz@mscc.huji.ac.il
אינטימיות, תרבות, מוסר	סשה וייטמן	sashaw@post.tau.ac.il
האתיקה של הדת ואתיקה כדת	אפרים תבורי	tabore@mail.biu.ac.il
סביבה וחברה	טלי כץ-גרו	tkatz@soc.haifa.ac.il
המפגש המחודש בין מוסר לסוציולוגיה	אדריאנה קמפ	akemp@post.tau.ac.il
אתיקה מקצועית	רן לחמן	rlachman@colman.ac.il
זכויות אדם	ניצה ברקוביץ	nberko@bgu.ac.il
שינויים במדינת הרווחה	סילביה ביז'אווי	ibii@netvision.net.il
חברה, תקשורת ומנהיגות	דן כספי	danca@bgu.ac.il
בריאות וחולי	ג'ורא קפלן	giorak@gertner.health.gov.il
מיליטריזם, אינתיפאדה ואתיקה	אורי בן אליעזר	uriben@soc.haifa.ac.il
צבא וחברה	זאב לרר והדס בן אליהו	Lehrer_z@netzer.org.il
מיניות	דלילה אמיר	msmamir@mscc.huji.ac.il
זקנה והזדקנות	טובה גמליאל	gamliet@mail.biu.ac.il
סוציולוגיה של המרחב	גילי ברוך	ronigili@urim.org.il
הפוליטיקה של אי שוויון	זאב רוזנהק	msrosenz@mscc.huji.ac.il
תיירות	נתי אוריאל	Urielyn@bgumail.bgu.ac.il
סטייה	נחמן בן יהודה	msnahman@mscc.huji.ac.il

שם המושב	יו"ר המושב	כתובת מייל של יו"ר המושב
סוציולוגיה של עיסוקים ומקצועות	אסף דר	darr@soc.haifa.ac.il
חינוך והשכלה	חנה איילון	ayalon@post.tau.ac.il
סוציולוגיה של צריכה	טלי כץ - גרו	tkatz@soc.haifa.ac.il
עירוניות וסגנון חיים	יונה גינבורג	ginsby@mail.biu.ac.il
מגדר משפחה ועבודה	דפנה האקר	dafna@danenergy.com
מגדר והחברה הפלסטית	מאנר חאסן	manarh@mada-research.org
סוציולוגיה פוליטית	שרית הלמן	sarith@bgu.ac.il
סוציולוגיה של ארגונים ויזמות	רונית יצחקי	yitshr@mail.biu.ac.il
דמוגרפיה	עוזי רבהון	rebhun@h2.hum.huji.ac.il
תפיסות ריבוד ומבני הצדקה להיררכיות חברתיות	ניסים מזרחי	nissimm@post.tau.ac.il
ריבוי זהויות	זלי גורביץ	mszali@mscc.huji.ac.il
אתיקה, טכנולוגיה וגוף	סיגל גולדין	sgooldin@soc.haifa.ac.il
תרבות, ערכים ואתיקה	אווה אילוז	illouz@mscc.huji.ac.il
מחקר פעולה: פעולה פוליטית	ויקטור פרידמן	victorf@yvc.ac.il
מוסר, רב תרבותיות ומאבק תרבותי	שלומי רוניק	reznik@mail.biu.ac.il
סוציולוגיה של הכלכלה	יובל יונאי	yyonay@soc.haifa.ac.il

*** המעוניינים בארגון מושבים נוספים בנושאים אחרים מוזמנים להציע נושא למושב **עד ה- 15.11.2005**. ולהודיע על כך למזכירת האגודה, יאנה זאיקה (zaimi@zahav.net.il)

* המעוניינים להציג עבודות באחד המושבים המקצועיים שרשומים לעיל מתבקשים לשלוח את נושא ההרצאה ותקציר **עד ה- 30.11.05** לשתי כתובות:

1 - לראש המושב המופיע ברשימה.

2 - למזכירת האגודה הסוציולוגית (zaimi@zahav.net.il).

* ניתן להציג עבודות גם אם הן אינן קשורות למושבים המקצועיים הספציפיים שפורסמו לעיל. המעוניינים מתבקשים לשלוח את נושא העבודה ותקצירה למזכירת האגודה יאנה זאיקה (zaimi@zahav.net.il) ולמרכזת הועדה המארגנת עינת לביא (laveinat@netvision.net.il) על מנת לשבצם במושבים מקצועיים אחרים, אשר יורכבו מכלל ההצעות שיתקבלו. את ההצעות יש להגיש **עד ה- 30.11.05**

* המשתתפים במושבים מקצועיים ויושבי ראש המושבים חייבים להירשם לכנס. על מועד ההרשמה תתפרסם הודעה נפרדת.